

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ* SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI

**İLKÖĞRETİM 7. VE 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNDE GÖZLENEN ZORBA
DAVRANIŞLARIN AİLE SORUNLARINA GÖRE İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mücella SARITAŞ

Eylül-2006

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI

**İLKÖĞRETİM 7. VE 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNDE GÖZLENEN ZORBA
DAVRANIŞLARIN AİLE SORUNLARINA GÖRE İNCELENMESİ**

Mücella SARITAŞ

Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimleri Enstitüsü'nce

Bilim Uzmanı (Rehberlik Ve Psikolojik Danışman)

Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez'dir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 23.06.2006

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 21.09.2006

Tezin Danışmanı : Dr. Mehmet PALANCI

Jüri Üyesi : Dr. Mehmet OKUTAN

Jüri Üyesi : Yrd.Doç. Dr. Nedim ALEV

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Osman PEHLİVAN

Eylül-2006

TRABZON

0.SUNUŞ

00.Önsöz

Bireyin davranışlarını etkileyen en önemli etkenlerden biri, kişinin çocukluktan getirdiği algılayış, duyuş ve davranış alışkanlıklarıdır. Toplumu oluşturan bireylerin davranışlarını anlayabilmek için, çocukların hangi tür bir aile ortamında yetiştiklerini bilmek gerekir. Çocuğun aile içinde maruz kaldığı olumsuz tutumların sonucunda, kendisine, anne-babasına ve genel olarak bütün insanlara olan temel güven duygusu etkilenmektedir.

Eğitim süreci içerisinde çocuklar aileden aldığı kültür ve davranışı okula taşımaktadır. Okul ortamında sözlü ya da fiziksel davranışlarıyla etrafındakileri sürekli rahatsız eden öğrencilerin aile ortamlarının incelenmesi aileden kazanılanların okula taşınması açısından önemlidir.

Yapılan bu çalışmanın amacı; ilköğretim 7. ve 8. sınıftaki arkadaşlarına zorbaca davranış gösteren öğrencilerin, aile sorunlarıyla ilişkisini araştırmaktır.

Tez danışmanlığını üstlenerek bana çalışmalarında yön veren sayın hocam Dr. Mehmet PALANCI ya, verilerin bilgisayara yüklenmesi ve toplanmasında yardımcı olan sayın Dr.Fatma KERKEZ'e, Neşe OKTAY'a, ölçek çalışmalarında yardımcı olan sayın Dr. Ceylan TUĞRUL'a ve ölçme aracını içtenlikle cevaplayan tüm öğrencilere teşekkür etmeyi borç bilirim.

Eylül 2006

Mücella SARITAŞ

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
0.SUNUŞ	
00.Önsöz	III
01.İçindekiler	IV
02. Özet.....	VII
03. Summary	VIII
04. Tablolar Listesi	IX
05. Şekiller Listesi	XI
06.Kısaltmalar Listesi	XII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

10.Araştırmanın Amacı	7
11.Denenceler.....	7
12.Araştırmanın Önemi	8
13.Araştırmanın Varsayımları	9
14.Araştırmanın Sınırlılıkları	9
15.Araştırmada Kullanılan Terimler	10

İKİNCİ BÖLÜM

2.LİTERATÜR TARAMASI.....	11
21. Zorbacı Davranışlar	11
22. Zorbalık Araştırmalarının Tarihçesi	12
22. Zorbacı Davranışların Çeşitleri	13
23. Zorba Ve Kurbanların Özellikleri	15
24. Zorba Ve Kurbanların Ailesel Yapıları	18
25. Zorbacı Davranışlar Nereelerde Görülür?	23

26. Zorbacı Davranışın Yaygın Olduğu Dönemler ve Cinsiyet Faktörü.....	24
27. Türkiye’de Konu İle İlgili Çalışmalar	26
28.Zorbalığı Engelleme İyileştirme Stratejileri.....	29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM	31
3.0.Araştırmanın Yöntemi.....	31
31. Araştırmanın Grubu	31
32. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları.....	32
33. Araştırmanın İşlem Yolu.....	37
34. Verilerin Analizi.....	38

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR	39
40. Zorba Puanlarla Gruplar Arasında Fark Vardır.	41
41. Sınıf Düzeylerine Göre Zorbalık Düzeyi Ve G.D.A.S.Ö. Farklılıklarına İlişkin Bulgular	46
42. Cinsiyet Değerlerine Göre Öğrencilerin Zorbalık ve G.D.A.S.Ö Farklarına İlişkin Bulgular	48
43.Zorba Puanlarla Alt Ölçekler Arasında Korelasyon İlişkisi	49

BEŞİNCİ BÖLÜM

5 TARTIŞMA VE YORUM	52
50. Aile Tutumlarına Göre Zorba Davranış Göstermeye İlişkin Bulguların Yorumları..	52
51. İlköğretim 7. ve 8. Sınıflar Arasında Zorba Puanlar, Alt Ölçekler ve Cinsiyete İlişkin Bulguların Yorumları	55

ALTINCI BÖLÜM

6. SONUÇ VE ÖNERİLER	57
60. Sonuç.....	57

61. Öneriler	57
EKLER.....	81
EK-1 Araştırmada kullanılan bilgi formu	76
EK -2 Kimdir O Ölçeği	77
EK-3 Gençlik Dönemi Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği:	78
ÖZGEÇMİŞ	90

02.Özet

Bu araştırmanın temel amacı ilköğretimde 7. ve 8. sınıf öğrencilerinde görülen zorba davranışların aile sorunlarıyla (ailedeki otoriter baskıcı tutum, ilişkilerde duyarsızlık ve tutarsızlık, anne baba ilişkilerinde uyumsuzluk, sosyal etkinliklerde kısıtlılık, ev ortamındaki düzensizlik, ekonomik sorunlar, ilişkilerde sınırsızlık ve istismar, sağlık ve sosyal sorunlar) ilişkisinin incelenmesidir.

Araştırma grubu Trabzon ili merkezinde bulunan 4 ilköğretim okulunda 7. ve 8. sınıflarda öğrenim gören ve zorba davranışlar gösteren 225 öğrenciden oluşturulmuştur. Bu öğrenciler söz konusu okullardaki 650 öğrenci arasından zorbalık düzeyleri düşük, orta ve yüksek düzeyde olmak üzere seçilmiştir.

Araştırmanın veri toplama araçları Tuğrul (2000) tarafından geliştirilmiş "Gençlik Dönemi Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği" ile araştırmacı tarafından hazırlanan bilgi formu ve "Kimdir O?" ölçeği ölçme aracıdır. Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde SPSS 10.0 paket programı kullanılarak Tanımlayıcı ve çıkarımlı istatistik yöntemleri kullanılmıştır. Gruplar arası farkı belirlemede Tek Yönlü Varyans Analizi ve t Testi, ilişkiyi belirlemede ise korelasyon teknikleri uygulanmıştır. Sonuçlar zorba davranışların ailesel değişkenlerle ilişkisini ortaya koymaktadır. Bu nedenle çalışma sonuçları aileler ve psikolojik yardım sağlayacaklar için olduğu kadar geliştirilebilecek rehberlik ve yardım programları ile öğretmenler ve diğer araştırmacılara yönelik de önemli veriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Zorbacı davranış, Zorba, Kurban, Aile Sorunları, İlköğretim.

03.Summary

The basic purpose of this study was to investigate the relationships between bullying behaviors and parental problems (permissiveness, little supervision, harsh and inconsistent discipline, inappropriate social activities, poor communications skills between mother and father, low income, health problems and social problems) of elementary school seventh and eighth grade students

The pool of participants consisted of 225 students who have bullying behaviors in Grade 7 and 8 students from four different schools. These students were chosen from a total of 650 students at those schools and divided to three groups as low, medium and high.

The instruments of this research were “Scales of Evaluation Parental Problems for Youth” had developed by Tuğrul (2000), information survey had developed by the investigator and “Who is the bully here?” questionnaire. Descriptive statistics and inferential statistics were used to report the result in SPSS 10.0 program. The One Way Analyses of Variance (ANOVA) and t test was used to determine if there were significant differences among groups, correlation method was used to determine relationships between groups. The results outcome of the study show relationships between bullying behaviors and parental variables. Therefore the results of this study are significant for families, people who seek psychological help and also teachers, future investigators and intervention programs.

Key words: Bullying behaviors, Bully, Victim, Parental problems, Elementary school.

04. Tablolar Listesi

<u>TabloNr.</u>	Tablonun adı	Sayfa Nr.
Tablo: 1	Çalışmaya katılan öğrencilerin okullara göre sayıları	31
Tablo: 2	GDASDÖ Toplam ve alt boyutlar puanları için üç ayrı çalışmadan elde edilen güvenilirlik katsayıları.	34
Tablo: 3	Alt boyut ve toplam puanları için elde edilen test-tekrar test güvenilirlik katsayıları	35
Tablo: 4	Birinci ve ikinci çalışmada GDASDÖ alt boyutları ve toplam puanları ortalama, standart sapma ve t değerleri	37
Tablo:5	Çalışma Grubuna Ait Tanımlayıcı Veriler	40
Tablo: 6	Zorba Puanlarla Gruplar Arasındaki Fark Anova Tablosu	41
Tablo: 7	Gruplara Göre O-Toplamdan Etkilenme Düzeyleri Arasındaki Farklılıkları	42
Tablo: 8	Gruplara Göre İ-Toplamdan Etkilenme Düzeyleri Arasındaki Farklılıkları	42
Tablo: 9	Gruplara Göre A-Toplamdan Etkilenme Düzeyleri Arasındaki Farklılıkları	43
Tablo: 10	Gruplara Göre S-Toplamdan Etkilenme Düzeyleri Arasındaki Farklılıkları	44
Tablo: 11	Gruplara Göre V-Toplamdan Etkilenme Düzeyleri Arasındaki Farklılıkları	44
Tablo: 12	Gruplara Göre E-Toplamdan Etkilenme Düzeyleri Arasındaki Farklılıkları	45
Tablo: 13	Gruplara Göre L-Toplamdan Etkilenme Düzeyleri Arasındaki Farklılıkları	46
Tablo: 14	Gruplara Göre G-Toplamdan Etkilenme Düzeyleri Arasındaki Farklılıkları.	46
Tablo: 15	Zorba Puanı ve Alt Ölçeklere göre 7 ve 8. Sınıf arasında T Testi Sonuçları.	48
Tablo: 16	Zorba Puanı ve Alt Ölçeklere göre Kız ve Erkekler arasında T Testi Sonuçları	49
Tablo: 17	Zorba Puanı İle Alt Ölçekler Arasındaki Korelasyon Sonuçları	51

06. Kısaltmalar Listesi

A.B.D	:Amerika Birleşik Devletleri
M.E.Md.	:Milli Eğitim Müdürlüğü
S.E.D.	:Sosyo Ekonomik Düzey
L.I.F.T.	:Ailelerin ve Öğretmenlerin Çıkarlarını Birleştirme
O.S.C.L.	:Dregon Sosyal Öğrenme Merkezi
G.D.A.S.D.Ö.	:Gençlik Dönemi Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği
N	:Örneklem Sayısı
$\bar{X}$	:Ortalama
Ss	:Satandart Sapma
SD	:Serbestlik Derecesi
O-Toplam	:Otoriter Baskıcı Tutum
İ-Toplam	:İlişkilerde Duyarsızlık Ve Tutarsızlık
A-Toplam	:Anne-Baba İlişkilerinde Uyumsuzluk
S-Toplam	:Sosyal Etkinliklerde Kısıtlılık
V-Toplam	:Ev Ortamındaki Düzensizlik
E-Toplam	:Ekonomik Sorunlar
L-Toplam	:İlişkilerde Sınırsızlık Ve İstismar
G-Toplam	:Sağlık Ve Sosyal Sorunlar

GİRİŞ

Eğitimciler çocukların gelecekte uyumlu ve başarılı olabilmeleri için en sağlıklı eğitim yollarının geliştirilmesi çabası içindedirler. Kişilik gelişiminin insanın yaşamı boyunca süregeldiğini kabul etsek de, kişilik gelişmesi ve yapılanmasında temelin, çocukluk döneminde atıldığı bilinmektedir. Sosyal uyum üzerine yapılan çalışmalar, ailenin çocuk üzerindeki ilk etkilerinin son derece önemli olduğunu göstermiştir. Anne-babanın ve ailenin diğer bireylerinin çocukla olan etkileşimi, çocuğun aile içindeki yerini belirlemektedir. Çocuğa yöneltilen davranış ve ona karşı takınılan tavır, ilk yaşantıların örölmesinde büyük önem taşımaktadır. Çocukların aile üyeleri ile olan ilişkileri, çocuğun diğer bireylere, nesnelere ve tüm yaşama karşı aldığı tavırların, benimsediğı tutum ve davranışların temelini oluşturduğu düşünölürse, etkileşimde bulunduğı ailenin sosyal yapısı ve biçimi çocuğun gelişimini etkilemektedir ve anne- baba- çocuk ilişkisi temelde, anne ve babanın tutumlarına bağılı oluşmaktadır. Çocuğun yetiştiğı aile yapısı, ailenin genişliğı, sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyi, onun sosyal deneyimlerini, dolayısıyla duygusal ve toplumsal gelişmesini etkileyebilmektedir.

Büyüme aşamalarında başarılı olan çocuklar iyi aile ilişkileri içinde yetişmiş bireylerdir. Ailede gerçekleşen başarılı ilişkiler, mutlu, arkadaşça, bunalımdan uzak ve yapıcı bireylerin oluşumuna katkı sağlayabilir. Anne ve babanın sevgi ve ilgisinden yoksun olarak büyüyen çocuklar büyük bir sevgi açlığı gösterebilirler. Bu açlık da birtakım davranış ve uyum bozukluklarına neden olabilir. Ebeveynlerin, eşleriyle ve çocuklarıyla kavgası etmesi aile içerisinde şiddetin uygulanması, ebeveynlerin çocuklarının ihtiyaçlarına daha az cevap vermesi, çocuklarına olumlu örnek olamamaları gibi özellikleri sergileyen ailelerin çocuklarının kendi sorunlarına müdahale edemeyen kişiler olmasına neden olmaktadır (ROGOSCH ve diğ., 1995, s.594). Çocukların kişiliğinde görölen düşmanlık duygusu çocuğun ailesindeki zıtlıklara ve şiddete bağlanır. bu durum kişiliğın çeşitli boyutlarını etkiler, mesela empati gelişimi, sosyal zeka becerileri, kendine güven ve zorbalık gibi sosyalleşme bozukluklarına neden olur (HOOVER, 2005, s.217).

İlköğretimin ikinci kademesindeki öğrenciler çocukluk döneminin sonunda ergenlik döneminin ilk dönemindedirler. Bu dönemde çocuklar kendine güven eksikliği yaşarlar ve aileden sosyal çevreye yönelirler. Bu dönemin, kişiliğin gelişiminde ve uyumunda oldukça önemli olduğu kadar bunalımlı bir dönem de olduğu bilinmektedir. Çocuklar ergenliğin ilk yıllarında çelişkili ve tutarsız davranışlar ortaya koymaktadırlar (KILIÇCI, 2000, s.70). Çocuklar kişisel gelişimleri ile çevrelerinin beklentileri arasındaki farklılıklarla sürekli mücadele etmektedirler. Anne babadan kopma eğilimi onları bir bakıma boşlukta bırakmıştır. Bu boşluğu yeni yakınlıklar ve ilişkiler kurarak doldurmak isterler. Kendilerini kanıtlamak için çok çaba harcarlar (YÖRÜKOĞLU, 1996, s.140). Okulda ve sosyal çevresinde kendini kanıtlamak için büyük çaba veren çocuklardan bazıları saldırgan davranışları kendilerine sunulmuş bir alan olarak görürler. Bu tür davranışlarla kendilerini ispatlamaya çalışan çocuklar okullarda zorbacı olarak adlandırılır. Kendisi hakkında ‘ben çirkinim’, ‘aptalım’, ‘kimse beni sevmiyor’ türünden şikayetlerde bulunan çocukların özsaygısı düşüktür ve bu tür çocuklar zorbaca davranabilirler (SELÇUK - GÜNER, 2000, s.51).

Olweus (1993) ailenin çocuğu yetiştirme tarzının çocuğun saldırganlığı ile çok önemli bağının olduğunu söylemiş ve sıcaklıktan yoksun, çocuğun davranışlarını denetlemede başarısız ailelerin çocuklarının, arkadaş ilişkilerinde daha saldırgan olduğu sonucuna ulaşmıştır, bu saldırgan davranışı gösterme amacının zorbalık olduğunu belirtmiştir.

Okullarda çocuklar arasında sosyal etkileşimin karanlık ve çoğu kez gizli kalan yanı zorbalıktır. Zorbalık, uzun yıllar sosyal bilim alanındaki profesyonellerce önemsenmemiş, görmezden gelinmiştir ve kabul edilebilir sosyal davranışlar kapsamında bir problem olarak ele alınmıştır. Oysa zorbalık hem zorba hem de kurbanın sosyal fonksiyonlarda uyumsuzluk sürecini yaşadığı, kolaylıkla krize dönüşebilecek bir problemdir (DÖLEK, 2000, s.26). Okulda akademik bilgilerden başka kişiler arası ilişkiler kurmada öğrenilmektedir. Okul yaşamında öğrenciler birbirleriyle dostça ve arkadaşça ilişkiler kurduğu gibi şiddet ve istismara yönelik ilişkilerde kurabilmektedir.

Rosental (2002) zorbacı davranışların, çocukluğun sadece bir parçası olduğunu söylemektedir, fakat çoğu araştırmacı, zorbacı davranışların suçlu davranışlarda,

depresyonda, akademik başarısızlıkta ve kendine güven eksikliğinde ana sebep olabilecek uzun süreli ciddi bir problem olduğunu belirtmektedir.

Zorbalık, gelişim sürecinin bir özelliği veya hayatın bir parçası olarak görüldüğü için tanımlanması güç bir kavramdır (GOLDBLOOM, 2002.) Zorbacı davranışları, okul ortamında veya dışında bir kısım çocukların diğer çocuklara bazen baskı, taciz bazen ise sinsice yapılan davranışlar olarak tanımlanmaktadır.

Zorbalık saldırganlığın bir alt formudur. İncitme ya da rahatsız etmeye yönelik, zaman içinde tekrarlayan ve daha güçlü biri ile daha güçsüz arasında bir güç dengesizliği içinde gelişen bir davranış olarak tanımlanabilir (COY, 2001). Ad takma, dalga geçme ve sözel olarak tehdit etme, vurma, dışlama (CRICK, 1997; akt; KORKUT, s.324), hakaret etme, küçük düşürme, kasıtlı olarak kurbanın eşyalarına zarar verme, korkutarak para ve eşyalarını alma zorbalık davranışlarından bazılarıdır. Zorbalığın farklı tanımları yapılmakla birlikte üzerinde uzlaşılan üç ortak tanım unsuru bulunmaktadır. Bunlar, a) zorbalığın kasıtlı olarak yapılan incitici davranışlar olması, b) sürekliliğinin olması ve c) zorbalığa maruz kalan kurbanın kendini savunamayacak kadar zayıf olmasıdır (PİŞKİN, 2003, s. 125).

Zorbalık, isim takmadan, alay etmeye, cinsel tacizden, büyüklerin güçlerini kendilerinden daha küçük bireyler üzerinde olumsuz kullanmalarına, sık kavgadan, ölümle sonuçlanan fiziksel şiddete kadar gidebilir (ROLAND & MUNTLE, 1989, s.67). Okulda zorbalığının üstü örtüktür ve öğretmenlerden kolaylıkla saklanır; öğrencilerce organize edilen bir düzenin içine gizlenir. Ayrıca zorbalığın sosyal dışlama, isim takma, sürekli dedikodu veya derslerde rekabet şeklinde sunulabilmesi kurban tarafından da durumu bir zorbalık tutumu olarak algılanması güçleşmektedir (BESAG, 2000, s.10). Pek çok kültürde zorbacı davranışları yaşamak, sosyal beceriler kazanmanın bir yolu olarak kabule edilir. Çocukların sosyal ortamlarda yaşayacakları rekabet ve bazı zorba tutumların, onların kişisel dirençlerinin artacağına yönelik bir beklenti bulunmaktadır (BESAG, 2000, s.25).

Zorbacı çocukların şiddete karşı olumlu tutumları vardır, dürtüsel davranırlar ve başkaları üzerinde baskın olmayı severler (OLAFSEN & VIEMERÖ, 2000, s.26). Ayrıca zorbacı çocuklar, saldırgan davranışlar, sürekli kontrol altında olma isteği, kişilere az

empati göstermesi veya hiç empati göstermemesi gibi özelliklere sahiptirler (ROSENTAL, 2002, s.3). Zorbaların saldırgan davranışlarla dolu geçmişleri vardır ve zorbalar fiziksel güçlerini avantaj olarak kullanırlar (OLWEUS, 1991, s.420). Zorba olarak nitelendirilen çocuklar başkalarına fiziksel ve sözel olarak oldukça sık bir biçimde baskı yaparlar ve onları taciz ederler. Çocukların bu davranışlarının birçok sebebi vardır. Çocuğun mizacı, anne yada babasının isteklerine saldırgan yollarla sahip olması, istediğine sahip olabilmek için saldırganlık dışında başka yollarında olduğunu gösterecek birinin olmaması, zorbacı davranışların nedenleri arasında gösterilebilir (SELÇUK & GÜNER, 2000, s.52). Zorba olmanın nedenlerini ise Batsche ve Knoff (1994) çocuk yetiştirme teknikleri, çocuğun ve çevrenin özellikleri olarak göstermişlerdir. Zorba çocuklar aileleriyle düşük sevgi bağlarına sahiptirler, okula çok bağlı değildirler, öğretmenlerine ve arkadaşlarına bağlı oldukları söylenemez buna rağmen anti sosyal davranış gösteren arkadaş gruplarıyla beraberdirler (VILJOEN, O'NEILL & SIDHU, 2005, s.523).

Zorbaca davranış gösterenlerin “*edilgin kurban*” ve “*provokatör kurban*” olmak üzere iki tür kurbanı vardır. Yıldırım ve Otrar (2003) ,Şiddete ve zorbalığa maruz kalan öğrencilerin, içe dönük, kaygılı, güvensiz, çekingen, kendilerine saygıları yeterince gelişmemiş, sosyal becerileri yetersiz, yeterince arkadaşı olmayan, sosyal ortamlarda dışlanan, anne babalarına bağımlı, az sevilen özelliklere sahip olduklarını belirtmektedirler. Kurbanların aşırı koruyucu anne- baba tutumu sergileyen ailelere sahip olması, kurban çocukların zorbalarla başa çıkmak için gerekli olan becerilerin gelişmesini engellemektedir (SELÇUK & GÜNER, 2000, s.52). Kurbanların okulda arkadaşları yoktur ve kurbanlar evde aileleri tarafından çok korunurlar. Güçlü olanlar, alışılmışın dışında saçları olanlar, konuşurken yöresel dil kullananlar, farklı giyinenler kurban olmazlar; bunun yerine sosyal beceriden yoksun olanlar kendilerini koruyamayanlar daha çok kurban olurlar (OLWEUS, 1978, s.232). Kurbanlar çok arkadaşı olmayan sessiz ve pasif, zorbadan ufak görünüme sahip, fiziksel olarak güçsüz, kendine aşırı güven ve empati eksikliği olan kişilerdir (ROSENTAL, 2002, s.3). Zorbacı davranış gösteren öğrencilerin davranışlarına maruz kalanlar(kurban) kendine güvensiz ve sosyal endişesi yüksektir ve arkadaşlarının gözünde olumsuz bir yere sahip olması ve onlar tarafından olumsuz değerlendirilmesi zorbalığa maruz kalmasına neden olur (SLEE, 1994, s.102).

Zorbalık edenlerin ve kurbanlarının özelliklerinin belirlenmesi için sosyal ve ailevi bilgilere ihtiyaç vardır (MELLOR, 2002, s.2). Aile içi şiddete ve zıtlığına maruz kalan çocuk, arkadaşlık ilişkilerinde zorluk çeker. Fiziksel saldırganlığa uğrayan çocuklar oyun sırasında daha çok saldırgan olurlar ve arkadaşları tarafından saldırgan, kavgacı, antisosyal olarak tanımlanırlar. Bu tür çocuklar karşısındaki kişilere daha az duyarlıdırlar ve daha az kibardırlar. Ayrıca sosyal perspektif geliştirmede daha az beceriklidirler. Başkalarının duygusal ifadelerini anlamada daha az doğru şekilde hareket etmektedirler (HOOVER, 2005, s.45).

Zorbaların sadece kişisel özelliklerine bakmak yerine aile ve çevre faktörleri de ele alınmalıdır. Araştırma sonuçlarına göre zorba davranışları en çok gösteren kişiler ailenin aşırı disiplinine, TV şiddetine, evdeki ilgisizliğe, sosyal ilgisizliğe ve dayığa maruz kalan kişiler olduğu belirlenmiştir. Zorbacı davranış gösteren öğrenciler, yetişkinlerle az vakit geçirirler, model alacakları yetiştikten yoksundurlar ve olumlu yönde arkadaşlıkları yoktur. Ailesine sıkı sıkıya bağlanan ve sıcaklık hisseden ve onlar tarafından önem verilen bir çocuk okulda ve başka bir yerde zorbacı davranışlara çok az başvurabilir. Evde istismar edilen bir çocuk okulda diğer çocuklarla kendine özgü iletişim kalıbını kuracaktır. Bir çocuğu bağırarak ve döverek disiplin eden ebeveyn, çocuğa diğer insanlara bu tarzda davranmasını öğretir. Çoğunlukla okulda zorbacı davranışlar gösteren çocuklar, evde bu davranışa maruz kalır. Babalarının fiziksel olarak kavga etmesini gören çocuklar ve annelerinin dışlama ve kendi arkadaşlarını idare etmesini gören kız çocuğu aynı davranışı okulda sergileyecektir (ROSS, 2002, s.92). Yapılan birçok araştırmada zorbacı çocukların aileleri birçok değişkene göre incelenmiş ve oldukça farklı sonuçlar elde edilmiştir. Batsche ve Knoff'un (1994) yaptığı araştırmaya göre zorbalar, otoriter, düşman, reddedici, zayıf problem çözme becerileri olan ve de ufalık bir şeyde kavga eden ailelerden gelmektedir. Mellor (2002) zorbalık eden kişilerin hemen hemen bütün sosyal sınıflardaki ailelerden geldiğini, fakat üç ya da daha fazla kardeşi olan ya da ailesinin dışında başka birisiyle yaşayan çocukların diğerlerine daha çok zorbalık yaptığını, ailesi işçi olan çocukların, zorbalığa başvurma olasılığının daha fazla olmasına karşın, ailesi profesyonel ve yönetsel işe sahip olanlar hemen hemen hiç zorbalığa başvurmadıklarını belirtmiştir.

Wolke ve arkadaşları (2001), sosyoekonomik durumları düşük olan çocukların, yüksek olanlara göre daha fazla zorbacı davranışlar gösterdiğini ve ailelerinde zorbacı davranışlara

maruz kaldıklarına dikkat çekmektedirler. Sourander ve arkadaşlarının (2000) yapmış oldukları araştırmada ise, çocukların zorbacı davranışlar göstermede ve aile içerisinde zorbacı davranışlara maruz kalmada, ailenin eğitim seviyesinin, sosyoekonomik durumunun ve aile yapısının(birlikte/ayrı/tekrar evlenmiş) önemli bir etmen olmadığı belirtilmiştir. Buna karşılık Bond ve arkadaşları (2001) sosyoekonomik düzeyden daha çok aile yapısının, ayrı ve boşanmış aileden olmanın zorbacı davranışlar göstermede ve aile içerisinde zorbacı davranışlara maruz kalmada önemli olduğunu belirlemişlerdir.

Eğitim kurumlarında zorbacı davranışlar birçok ülkede üzerinde araştırma yapılmış önemli bir konudur ve farklı değişken ve modellerle araştırmalar sürdürülmektedir. Fakat ülkemizde bu alanla ilgili yapılan araştırmalar sınırlıdır. Mevcut araştırmalar zorbacı davranışların ileride saldırgan davranışların habercisi olduğuna dikkat çekilmektedir. Son zamanlarda ülkemizde birçok okulda saldırgan davranışların arttığı bilinmektedir. Zorbacı davranışlar göstermenin bir sorun olarak belirlenmemesinden dolayı bu durum eğitim kurumları ve ailelerin dikkatini çekmemektedir. Oysa basit görülen bu davranışları sergileyen çocukların ilerleyen yaşamlarında birçok olumsuz özellikleri taşıyabileceği yapılan araştırmalar sonucunda görülmektedir. Ülkemizde yapılan araştırmalarda zorbacı davranış gösteren çocukların içinde bulundukları aileleriyle ilgili çalışmaların yeterli sayıda yapılmadığı görülmektedir. Çocukların psikolojik ve kişilik yapılarını olumsuz etkileyen zorbacı davranışlar değerlendirildiğinde ve bu alanda ülkemizde yapılan araştırmaların az olması göz önünde bulundurulduğundan böyle bir çalışmayı yapmanın okul rehberlik hizmetleri, okul psikolojik yardım hizmetleri müdahale programı, okul psikolojik uygulama hizmetleri için ailelerle ilişkili değişkenliklerin tanımı bağlamında önemli olacağı düşünülmüştür.

BİRİNCİ BÖLÜM

10.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı; ilköğretimde 7. ve 8. sınıf öğrencilerinde gözlenen zorbacı davranışların ailenin otoriter ve baskıcı tutumu, aile içi ilişkilerdeki tutarsızlık, ilişkilerdeki uyumsuzluk, ekonomik sorunlar, sağlık sorunları, ilişkilerde sınırsızlık ve istismar, ev ortamındaki düzensizlik ve sosyal etkinliklerdeki sınırlılık, gibi değişkenlerle ilişkisini araştırmaktır.

11.Denenceler

1. İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin zorbacı davranışları ile aile sorunları arasında ilişki vardır.

a.Otoriter ve baskıcı tutumun daha çok gözleendiği ailelerde, zorbacı davranışlar daha sık görülür.

b.İlişkilerde duyarsızlık ve tutarsızlığın yüksek olduğu ailelerde, zorbacı davranışlar daha sık görülür.

c.Anne-baba arasındaki ilişkilerde uyumsuzluğu yüksek olan ailelerin çocuklarında, zorbacı davranışlar daha sık görülür.

d.Sosyal etkinliklerdeki kısıtlılığın fazla olduğu ailelerde, zorbacı davranışlar daha sık görülür.

e.Ev ortamındaki düzensizliğin yüksek olduğu ailelerin çocuklarında zorbacı davranışlar daha sık görülür.

f.Ekonomik sorunları yüksek olan ailelerin çocuklarında zorbacı davranışlar daha sık görülür.

g.Aile içi ilişkilerde sınırsızlık ve istismarı yüksek olan ailelerin çocuklarında zorbacı davranışlar daha sık görülür.

h.Ailedeki sağlık ve sosyal sorunları yüksek olan ailelerin çocuklarında zorbacı davranışlar daha sık görülür.

2. İlköğretim 7. ve 8. sınıflar arasında zorba davranış düzeyleri ve aile sorunlarını biçimi arasında fark vardır.

3. Zorbalık düzeyi ile cinsiyet değişkenleri arasında bir ilişki vardır. Erkeklerde bu tür davranışların düzeyi daha yüksektir.

12.Araştırmanın Önemi

Çocukların duygu, düşünce, tutum, eylem ve davranışlarını değerlendirebilmek ancak çocukların içinde yaşadığı aileyi, içinden çıktığı çevreyi tanımakla mümkün olabilir.

Erken ergenlik döneminde çocukların birçoğunun saldırganlığa yöneldiği bilinmektedir. Çevresel ve toplumsal faktörler sonucu kimlik başarısızlığı bu dönemde çocuklarda aşağılık duygusu yaratır ki bu da çeşitli uyumsuz davranışlara sebep olabilmektedir. Çocukların birçoğu bu dönemde kendini güvende hissetmez ve kendisinin ne kadar güçlü olduğunu bir şekilde ispatlamak istemektedirler. Bazı çocuklar okulda elde ettiği başarıyla, bazıları da diğer çocuklara karşı gösterdiği zorbacı davranışlarıyla kendisini ifade etmeyi seçebilmektedir. Bir şekilde çocuk tarafından kullanılan bu zorbacı davranışların birçoğu, çocuğun ilerleyen yaşamında ortadan kalkmamakta hatta kişiliğine yerleşmektedir. Sosyal öğrenme açısından bakılırsa, çocuk zorbalığa tanıklık ederse bile zorbalığı öğrenebilmektedir.

Güçlü zorbalık maddelerini gören ve zorbalığa maruz kalan çocuk saldırganlığın sonuçlarının iyi olabileceğini düşünür ve kendiside uygulamak isteyebilir. Çocuğun model olarak büyüdüğü dikkate alındığında, sergilediği tutum ve davranışları okuldaki arkadaşlarından ve sosyal çevresinden çok, ailesinden yansıttığı söylenebilir. Evde sevgi içerisinde büyütülen bir çocukla, aile içi sorunları olan çocuğun okulda sergilediği davranışlar aynı olmayacaktır. Bu nedenle ailenin çocuğa tutumu ve aile içi yaşanan olayların, çocuğun davranış kalıplarında etkili olduğu söylenebilir. Zorbalık olgusunun çocuklar üzerindeki psikolojik ve sosyolojik etkilerinin sadece okul yıllarıyla sınırlı kalmayıp yaşamın sonraki dönemlerinde de devam etme olasılığı bulunmaktadır. Zorbacı davranışlara sahip çocuklar, etrafındaki kişileri küçümseyen, aşağılayan, küfürlü konuşan, şiddet yanlısı, antisosyal toplumsal gruplara rahatça dahil olabilen, istediğinde silah bulabilecek imkanlara sahip olabilmektedirler. Zorbacı davranışların ilköğretim birinci

kademeye göre ikinci kademe öğrencilerinde daha çok görüldüğü 7. ve 8. sınıflar üzerinde yapılan araştırmalarla ortaya konulmuştur. Araştırmaların bu sonuçları dikkate alındığında ileride çocuğun kişilik yapısında etkili olabilecek zorbacı davranışların aile sorunlarıyla ilişkisinin belirlenmesi ve gerekli önlemlerin alınması gereklidir.

Türkiye’de zorbacı davranışlarla ilgili yapılan çalışmalar, zorbalığın alanları ve cinsiyetle ilişkisi, okul içinde nerelerde görüldüğüne yönelik genel bir incelemeleri içermektedir. Bu kapsamda ülkemizde çok önemsenmeyen zorbacı davranışların kaynağının nereden geldiğine yönelik araştırmanın yapılması önemlidir. Bu nedenle bu araştırmayla ortaya çıkarılacak olan bulguların konuya ilişkin deneysel ve kuramsal çerçevede yapılacak çalışmalara yardımcı olma niteliğinde olacağı düşünülmektedir. Ayrıca okul rehberlik uygulamalarına, suçluluğun önlenmesine, zorbalığın kültürel tür ve niteliklerini ve toplumsal yaygınlığını belirlemeye yönelik araştırmalar için veri üretilmektedir.

13.Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırmanın temel varsayımları;

1. Araştırmada kullanılan “Kimdir O?” ve “Gençlik Dönemleri Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği”, “Kişisel Bilgi Formu” istenen bilgileri elde etmeye elverişlidir.
2. Ölçme aracını cevaplayan öğrencilerin sorulara doğru cevaplar vermişler ve objektif düşüncelerini ortaya koymuşlardır.

14.Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Bu araştırmanın genellenebilirliği Trabzon il merkezinde bulunan Kaledibi İlköğretim Okulu, Aydınlık Evler İlköğretim Okulu, , Cumhuriyet İlköğretim Okulu, Bener Cordan İlköğretim Okulunda öğrenim gören 7. ve 8. sınıflarındaki 650 öğrenci ile sınırlı tutulmuştur.

2. Araştırma grubunu oluşturan zorbacı davranışlar gösteren öğrencilerin anne-babası hayatta ve boşanmamıştır. Aile sorunlarının öğrencilerin zorbacı davranışları üzerindeki etkileri bu çerçevede değerlendirilmesi gerekmektedir.

15.Araştırmada Kullanılan Terimler

Zorba: Statü, kazanç, çıkar, heyecan ya da grup içi etkileşim gereksinmelerini karşılamak için belirli bir şekilde davranan kişi ya da gruptur ve kişinin/grubun bu davranışı diğerk kişi/ kişilerin hak ve gereksinmelerini tanımaz, o kişilere zarar verir (BRIDGE, 2003, s.20).

Zorbalık: Daha güçlü bir kişinin veya grup kişinin kendisinden daha az güçlü bir kişiye yaptıkları fiziksel veya psikolojik olarak tekrarlanan baskılardır (RIGBY, 1990;) SMITH, 1991; OLWEUS, 1994).

Edilgin Kurban: Bunlar zorbalara yönelik kışkırtıcı bir harekette bulunmazlar ve kendilerini hiç savunmazlar (SELÇUK & GÜNER, 2000, s.50).

Provokatör Kurban: Bu tür kurbanlar rahat durmazlar, alay ederler, diğerk çocukları ürkütürler ve sonuçta zorbaların kurbanı olurlar (SELÇUK & GÜNER, 2000, s.50).

İKİNCİ BÖLÜM

2.LİTERATÜR TARAMASI

21. Zorbacı Davranışlar

Zorbacı davranışlar, güçsüz öğrencilere fiziksel veya psikolojik yönden (provoke etmeden) kasıtlı yapılan davranışlardır (SEALS, 2002, s.85).

Willoughby (2002) Bir kişinin sürekli kendisinden güçsüz bir kişiyi sebepsiz olarak incitmesini ve korkutmasını zorbacı davranış olarak ifade etmektedir. Smith ve Brain (2000), zorbacı davranışların güç dengesizliğine bağlı sürekli tekrarlanan saldırgan davranışlar olduğunu belirtmektedir. Maines ve Robinson (1992) “zorba”yı heyecan, statü, maddi kazanç için veya başkalarının ihtiyaç ve haklarını dikkate almadan başka kişilere zarar veren davranışlarda bulunan kişi veya grup olarak tanımlamaktadırlar. Besag (1995)’a göre zorbalık eylemden çok tutumdur ve zarar görebilecek çocuk üzerindeki etkileri ölçüldüğünde zorbalık olarak belirlenir. Zorbacı davranışlar aile içinde kazanılıp sosyal bir sistem olarak ortaya çıkan, okuldaki bireylere yönelik davranışlardır (TITLE, 1996, s.45).

Pişkin (2003)’e göre, bir söz ya da eylemin zorbalık olarak adlandırılması için; taraflar arasında eşit olmayan güç dengesinin olması, süreklilik taşıması, kasıtlı yapıyor olması, mağdurun bu söz ve eylemlerden rahatsız olması ve kendini koruyamayacak durumda olması gerekir.

Bütün tanımlar zorbacı davranışlarda üç faktörün olduğunda hemfikirdir:

- a). Tek bir saldırganca eylem yerine, uzun süreli olarak uygulanması
- b). Güç eşitsizliği, güçlünün güçsüze saldırması
- c). Sözel, fiziksel ve psikolojik olması (DÖLEK, 2000, s.26; BRIDGE, 2003, s.20).

Bridge (2003) zorbalığı diğer yaşıt çatışmalarından ayırabilmek için zorbalık durumunu tanımlayan beş durumdan söz etmektedir:

- a) Zarar Verme İsteği: Zorba ezileni korkutmaktan,üzmekten, ezmekten zevk duyar ve ezilenin sıkıntısının fark edilir olmasına rağmen ezmeyi sürdürür.
- b) Miktarı Ve Süresi: zorbalık uzun süreyi kapsar ve ezilenin özgüvenine zarar verir.
- c) Zorbanın Gücü: yaş, güç, cins gibi nedenlerle zorbanın ezilenin üzerinde bir gücü vardır.
- d) Ezilenin Yapısı: ezilenin ezilmesine yol açan daha hassas, kendini koruyamayan, ezilmeye daha yatkın bir yapısı vardır.

Desteğin Olmaması: ezilen kendini yalnız ve ortada hissederek. Karşılıktan korktuğu için birçok zaman ezildiğini haber vermez.

Olweus (1994) ve Smith (1991) zorbalığı agresif davranışlardan ayıran üç kriter bulmuşlardır;

- a) Saldırgan davranışlar gibi zorbalıkta can yakar ama, zorbalıktaki can yakma olayı tahrik sonucu olmamaktadır.
- b) Saldırganlık, zorbalık olarak adlandırılmayacak bir veya iki kere olan harekettir.
- c) Zorbalık yapan çocuğun genelde daha güçlü olduğu düşünülür veya daha güçlü olduğu algılanır,en azından kurban intikam alacak pozisyonda değildir.

Ayrıca saldırının herhangi belli bir nedene bağlı olmaması ve saldırganı tatmin etmesi dışında elde edilen bir şeyin olmaması da yukarıdaki faktörlere eklenebilir (BESAG, 1995, s.3,4). Bu tanımlara göre fiziksel veya ruhsal olarak iki eşit güçte çocuğun kavga etmesi veya münakaşası saldırganca davranış olmakla birlikte zorbalık kapsamına girmemektedir (DÖLEK, 2000, s.26).

22. Zorbalık Araştırmalarının Tarihçesi

Son on yılda zorbalık üzerinde yapılan araştırmalarda büyük artış vardır (HOOVER, HAZLER, 1991, s220). Yeni yapılan çoğu araştırmanın kökeni batı ülkelerinden: İngiltere, İrlanda, İskoçya, İskandinavya, Kanada, Avustralya, Amerika Birleşik Devletleri (Bk. BANKS, 1997; BİDEL,1997; BYRNE, 1994; KALTIALA VE HEINO, 1999).

Bu araştırmalar arasından bazıları, zorbalığın yaygınlığını göz önünde bulundurarak (Bk. MELLOR, 1990; WITHNY & SMITH, 1993) bazıları da kurban ve zorbaların karakterlerini vurgulayarak (Bk. MENESINI & diğ.,2000; RIGBY & SLEE 1991) bir kısmı da kurban ve zorbaların ailelerinin yapısı üzerinde çalışarak bilgi toplamışlardır (Bk. BOWERS & diğ.1994; OLWEUS, 1980).

Konuyla ilgili literatürü tarayarak Parker ve Asher (1987), toplumda az kabul olmayla ve saldırganlık arasında bir ilinti olduğunu ve bu iki özelliğin ilerde yanlış gelişime eğilim yarattığı sonucuna varmışlardır. Ayrıca zorba kurban ve kurban gruplarının sosyal olarak az kabul gördüğü sonucuna varılmıştır (Bk. AUSTIN & JOSEPH, 1996; SCHWARTZ & diğ., 1999).

22. Zorbacı Davranışların Çeşitleri

Zorbacı davranışlar çeşitli şekillerde yapılabilir; inciterek, alay ederek, tehdit tavırlarıyla veya lakap takarak kasıtlı olarak dışlama, dedikodu yayma gibidir. Alay etme, tehdit edilmek, dışlanmak en fazla maruz kalınan zorbacı davranışlardır (WILLOUGHBY, 2002, s.155).

Pişkin (2003), yaptığı araştırmada, öğrencilerin %34'ünün fiziksel zorbalığa, %29'unun sözel zorbalığa, %21'inin dolaylı zorbalığa (izolasyon), %11'inin ise eşyalarına zarar verilmek suretiyle zorbalığa uğradıklarını ortaya koymaktadır. Bu araştırmada zorbacı davranışları fiziksel, sözsel, dolaylı zorbalık ve eşyalara zarar verme olmak üzere olmak üzere dört grupta toplamıştır:

a) Sözel Zorbalık, dalga geçme, kızdırma, kötü isim takma, küfür etme, kurbanı ya da ailesine hakaret etme, küçük düşürücü, incitici sözler söyleme, zihinsel olarak geri olduğunu söyleyerek kendisini kötü hissetmesine sebep olma, şeklindedir.

b) Fiziksel Zorbalık, dövme, tekme vurma, tokat atma, itme, saç ya da kulak çekme, dürtme, şeklindedir.

c) Dolaylı Zorbalık, kurbanı kasıtlı olarak grup dışında tutup yalnızlığa itme, oyun veya diğer etkinliklere almama, aleyhinde yalan-yanlış söylentiler çıkarma ve yayma,

kurban hakkında çeşitli yerlere çirkin sözler yazma, izole etme, yok sayma, görmezlikten gelme şeklindedir.

d) Eşyalara Zarar Verme, kurbanın eşyalarını alarak kurbana zarar verme şeklindedir.

Ma (2001)'nin yaptığı araştırmada, sözsöz zorbaliğın normal ve zararsız görülmesinden dolayı birçok aile ve öğretmenin çocukların zorbacı davranışlarının farkında olmadıklarını belirtmektedir.

Zorbacı davranışlar doğal olarak baskı veya denk güçteki çocuklar arasında diğer fiziksel çatışmalar gibi gelişme sürecinin bir parçası olan önemsiz davranış problemleri değildir. Lakap takma genel biçimdir. Çünkü lakap takılan çocuk, kısa, şişman, değişik deri rengine sahip peltekli, kekemeliğe veya fiziksel sakatlığa sahiptir. Veya yavaş öğrenen genelden farklı giyinmektedirler ve genelde kurban olarak seçilmektedirler (GLODBLOOM, 2002, s.3).

Yapılan bir araştırmada zorbacı davranışların çeşitli şekillerde yapılabileceği saptanmıştır. Bunlar şöyle sıralanabilir; inciterek/alay ederek, tehdit tavırlarıyla veya lakap takarak, vurarak/tekme atarak, çalarak, kasıtlı olarak dışlama, dedikodu yayarak gibidir. İki öğrenci aynı seviyede mücadele ve tartışmada olduklarında zorbacı davranışlar oluşmaz. Okulda gelişen veya okulla alakalı diğer olayları öğrencilerin ne kadar sıklıkta yaşadıkları sorulmuştur. Her soru için öğrencilerin verdikleri en kapsamlı yanıt, sataşma (alay etmek) (%38), tehdit edilmek (%30), dövülmek veya tekmelenmek (%29), hırsızlık yapılması (%31), dışlanmak (%30), dedikodu yayılması (%26)'dır (WILLOUGHBY, 2002, s.157). Mitwespem ortaokulunda yapılan bir ankette çocukların %80'ninin kışkırtma, isim takma, tehdit etme, fiziksel saldırganlık ve diğerlerinin önünde alay ederek küçük düşürme davranışlarına sık sık maruz kaldığı tespit edilmiştir (ESPELAGE, 2002, s.4).

Seals (2002) yaptığı araştırmada, okullarda dolaylı yoldan zorbaliğın, fiziksel zorbalıktan daha çok görüldüğünü belirtir. Zorbacı davranışlar içerisinde isim takma gibi sözsöz davranışların, dışlama ve hoşnut olmayan tedirginlik gibi sözsöz olmayan davranışlardan daha çok meydana geldiğini, zorbaliğa uğrayan öğrencilerin çoğunun sözel şiddete maruz kalırken, fiziksel şiddet %11'lik bir oranla ikinci sırada yer aldığını belirtmektedir. Yine bu araştırmada öğrencilerin fiziksel şiddet olarak dövüldükleri, tekmelendikleri ya da yere düşürüldükleri tespit edilmiştir. Yıldırım ve Otrar (2003)' a

göre zorbalık, dövme, vurma, tekme atma gibi fiziksel güç içerdiğinde aynı zamanda şiddettir. Ancak zorbalık alay etme, dalga geçme, kızdırma, isim takma, kötü söz söyleme, arkadaş grubuna almama, dışlama, yalnızlığa terk etme, iftira etme, söylenti çıkarıp yayma gibi saldırgan türlerini de içermektedir. Sonuçta saldırganlık hem şiddeti hem de zorbalığı içermektedir.

23. Zorba Ve Kurbanların Özellikleri

Pişkin(2003), yaptığı araştırmada, genel olarak zorbacı davranışlar gösteren öğrencilerin oranının hiç de küçümsenmeyecek düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır. Elde edilen sonuçlara göre, zorbalığa uğrayan öğrencilerin (kurban) oranı %35, hem zorbalığa uğrayan hem de yerine göre zorbalık yapan öğrencilerin (zorba-kurban) oranı %30, sadece zorbalık yapan öğrencilerin oranı ise %6'dır.

Ortaokullarda yapılan bir araştırmada 1998–99 yılında çocukların %75'i kendilerini zorba, kurban veya hem zorba hem kurban olarak tanımlamışlardır. Bu araştırmanın en önemli ayrıntısı ise öğretmenlerin hem zorba hem kurban davranışlarını sergileyen öğrenciler için belirtilen davranış kalıplarını tam olarak tanıyamamasıdır. Bunun sebebi ise birçok zorbanın zorbalık kurbanı olmaları ve birçok kurbanında zorba olmasıdır. Bu araştırmada zorbalık yapanlarında kurban olduğu görülmüştür. Yaklaşık %80 - %90 ergenin okuldaki belli bir zorbalığa maruz kaldığı elde edilmiştir (ESPELAGE, 2002, s.4). Hem zorbalık yapan hem de zorbalığa uğrayanlar, popüler olmayan seilmeyen, kolayca kışkırtılabilen ve kolayca kışkırtan, sosyal ortamlarda kabul edilmeyen, kendilerine saygıları düşük çocuklardır. Zorba olanlar, kendilerinden daha güçsüz olan öğrencilere zorbaca davranırlar; kurban olanlar, kendilerinden daha güçlü olan öğrencilerin zorbalıklarına uğrayanlardır ve hem zorba hem kurban olanlar ise, zaman zaman zorbalık yapan, bazen de zorbalığa uğrayanlar olarak tanımlamaktadır. Şiddeti ve zorbalığı tercih eden öğrencilerin ihtiyaç ve kişilik özellikleri şu şekilde belirtilmiştir; zorbacı çocuklar düşük özsaygıya sahiptirler, kendileriyle ilgili iyi duygular hissetmezler, kendilerini güçlü hissetme gereksinimi içindedirler, başkalarını ve olayları kontrol etme gereksinimi duymaktadırlar, başkalarının başarılarını kıskanırlar, yenilgiyi kabul edemezler. Zorba çocuklar ilişkilerinde de sorun yaşarlar. Evde çocuk hakları bağlamında istismara uğradıkları ve ihmal edildikleri için acı çekerler, akranları tarafından dışlandıkları

kanısında dırlar, akranlarıyla sık sık çatışma yaşarlar. Bu çocuklar, empati kuramazlar, kurbanlarının acı çekmesinden kendilerini sorumlu tutmazlar, bundan zevk alırlar. Kurbanlarına az empati duyarlar. şiddete karşı olumlu tavır geliştirmişlerdir, okul kurallarını sıkça ihlal etmektedirler. Sorumluluk hissetmezler, yetişkinlerin, kendilerini kabul etmediklerini bilir ama davranışlarını problem olarak görmezler. Kurbanların kendilerini kışkırttığını söyleyerek kendilerini savunurlar (YILDIRIM & OTRAR, 2003, s.13–15).

Bridge (2003) göre zorba çocuklar, güç duygusundan hoşlanan, korkularını gizleyen, mutsuz olan, kendilerini sevmeyen ve beğenmeyen, hakkı olandan fazlasını almak isteyen, kendisini yetersiz ve aşağılanmış hisseden, sert ve dayanıklı izlenimi vermek isteyen, başkaları tarafından beğenilmek isteyen, popüler olmak isteyen, bir şeyleri başardıklarını hissetmeyenlerdir.

Yapılan bir çalışmada okullardaki kurban-zorba döngüsü ortaya konulmuştur. Zayıf görünüşü olanlar güçlü olanlara göre daha fazla hem kurban hem de zorba olabilecekleri bulunmuştur (PERRY, 1988, s.810). Lorber (1984), zorba-kurban döngüsünü sosyal öğrenme teorisiyle açıklamaya çalışmıştır. Burada istismara uğrayan kurbanların diğer istismar edilmeyen arkadaşlarına göre daha çok engelleyici, sinirli, saldırgan ve şiddet yanlısı olduğu görülmüştür.

Schwartz (2000), duygusal düzenlemelerde sosyal davranışın önemli olduğunu belirterek, şiddete kurban gitme ve duygusal bozukluklar arasında bağlantı olduğunu belirtmiştir. Diğer kişilerin duygularını kıran veya inciten bireyler hırçındırlar ve fiziki olarak yapıldırlar. Zorbalar, kendilerini az ifade eden ekonomik olarak yoksun, soyutlanmış veya hiç arkadaşı olmamış kişilerdir (WILLOUGHBY, 2002, s.156).

LaGrace (1990), dışlanan çocukların akranlarından daha çok saldırgan olduğu, akranlarıyla pozitif etkileşim becerisinden yoksun olduklarını belirtmiştir. Schwartz (2000), kurban olmanın, arkadaşların zorbalığının ve de toplumda reddedilmenin negatif sonuçlarıyla ilgili olduğunu bulmuştur. Ma (2001), çocukların fiziksel durumlarını incelediğinde zayıf yapılı öğrencinin zorba olmaktan daha çok kurban olmaya yatkın olduğunu belirtmiştir. Yıldırım ve Otrar (2003) zorbalığa maruz kalan öğrencilerin, içe

dönük, kaygılı, güvensiz, çekingen, kendilerine saygıları gelişmemiş, sosyal becerileri yetersiz, yeterince arkadaşı olmayan, sosyal ortamlarda dışlanan, zorbaca davranışlara maruz kaldıklarında kendilerini savunamayan, anne babalarına bağımlı, az sevilenler olduğunu belirtmektedirler.

Mc Gannon-Kollman'a (2002) göre, ait olma duygusu ergenlik dönemindeki gençlerin gelişimlerini, özelliklerini, toplumdaki üyeliklerinin etkilemektedir. Ait olma duygusuna sahip olamayan çocukların zorbacı davranışları benimsediği ve/veya zorbalığa maruz kaldığını bulmuştur.

Yapılan araştırmalarda zorba çocukların ve kurbanların özellikleri şöyle belirtilmiştir:

- a)** Evde problem açmaya sebep olurlar.
- b)** Evde saldırgan davranışlara ve küfüre maruz kalırlar.
- c)** Evde disiplin ve /veya az denetim altında olurlar (EGAN, 2002, s.1).

Çocukluğunda zorbalık yapan çocuklar, çoğunlukla saldırgan yetişkin olabilmekte ve suç içeren davranışlar sergileyebilmektedirler. Zorba kurbanlarının da çoğunlukla yetişkinliklerinde endişeye maruz kalacağı ve kendine güveninin olmayacağı belirtilmiştir (ROSENTAL, 2002, s.2).

Zorbacı davranışlar en az iki kişiyi kapsar “zorbacı ve kurban”. Zorbacı güçlü ve üstün olmayı sever. Zorbalar diğerlerinin üzerinde güç oluşturmaktan hoşlanır, zorbalar güçlerini diğer insanlara zarar vermek için kullanır (BEANE, 2000, s. 45). Olweus (1978), zorbalık kurbanlarının okulda arkadaşlarının olmadığını ve evde de aileleri tarafından çok korunduklarını belirtmektedir.

Çocukların sağlığını inceleyen çalışmalara bakıldığında zorbacı davranışların ve şiddetin, çocuklar üzerindeki etkileri görülmektedir. Ortaokulda sıkça zorbacı davranışlara maruz kalan kişilerin 23 yaşlarında depresyona eğilimli ve kendine güven eksikliği ile ilgili raporlar sunulmuştur ve zorbacı davranışlara maruz kalan kişilerin emsallerine göre daha fazla güven eksikliğine sahip olduğu belirtilmiştir (EGAN, 2002, s.2).

Yapılan başka bir araştırmada ise, çocukların zorbalığı nasıl algıladığı, kurbanı nasıl gördüğü, bu olayların nasıl ortaya çıktığı bulunmuştur. Ayrıca bu çalışmada zorbalığın orta okullarda neden arttığı üzerinde durulmuştur. Çocuklar yeni ve daha büyük bir okula

girdiklerinde yeni arkadaş guruplarında baskınlığı sağlamak için zorbalığı bir strateji olarak kullanmaktadırlar. Yeni arkadaşları içinde yerini güvene alan çocuklarda zorbalık azalmaktadır. Ama bazı öğrenciler kendilerini arkadaşları arasında asla güvenli hissetmeyip zorbalığı okul hayatları boyunca sürdürürler. Yapılan araştırmaya göre erken ergenliktekilerin saldırganlığa aşırı yöneldiği bulunmuştur (ESPELAGE, 2002, s.3).

24. Zorba Ve Kurbanların Ailesel Yapıları

Zorbalığı analiz etmek, çocukların bireysel tavırlarını anlamak, onların aileleriyle ve okulla olan iletişimlerini anlamakla ilişkilidir. Zorbacı davranışları anlamak, zorbalığı tetikleyen ailesel ve okulla ilgili duygusal, kişisel değişkenleri anlamaya yardımcı olur (AHMED & BRAITHWAITE, 2004).

Zorba ve kurbanların ailesel özellikleri birçok araştırmada incelenmiştir, genelde zorbaların aileleri sert ve güç kullanmaya eğilimli aileler olarak tanımlanmıştır, diğer yandan kurbanların aileleri çok koruyucu olarak görülmüştür (Bk. HART & diğ. 1992; OLWEUS, 1980, 1994; SCHWARTZ & diğ.1997)ebeveynleri tarafından gösterilen hırçın davranışların çocuklar için model olması veya ebeveynlerin birbirine karşı fiziksel ve sözsel hırçınlığa başvurmaları, çocukta fiziksel ve sözsel hırçınlık olarak ortaya çıkabilir. Bir kadının şiddete maruz kaldığı, özellikle bir erkek çocuk tarafından görülmesi, çocukta görülen saldırgan davranışlarda, çocuğun babasının annesine uyguladığı şiddeti görmesinden ortaya çıktığını gösterir (JAFTE & WOLFE & WILSON, 1990, s.103). Saldırganlık, şiddet ve zorbalık alanında ana babaların etkisi ile ilgili olarak yapılan araştırmaların sonuçlarına göre tutarsız disiplin (COLE,1995, s.109; LOEBER, 1990, s.10), ailelerin sıcak ilgi göstermemesi, (PAKASLAHTI, 2000, s.468), anne babanın saldırganlığı ve kötü davranması aile içi şiddetin olması (EDWARDS, 2001, s.250), çocuklar üzerindeki denetim eksikliği (COLE, 1995, s.109; LOEBER, 1990, s.10), sert ve cezalandırıcı çocuk yetiştirme uygulamaları (PAKASLAHTI, 2000, s.468), çocuklardaki saldırgan ve zorbacı davranışları yordayabilir. Schwartz (2000), şiddete maruz kalmanın çocuklarda, sorunlu sosyal bilişsel teoriler üretmeye (yani çocuk şiddetin iyi sonuçları olduğunu düşünebiliyor) neden olacağını söyler. Sosyal öğrenme açısından bakıldığında, çocuk şiddeti öğrenebilir, gözlem yoluyla, güçlü zorbalık modellerini gören çocuk, saldırganlığın sonuçlarının iyi olabileceğini düşünür. Oliwer Oaks Ve Hoover (1994) makalelerinde zorbalıkta aile

temalarını ve yapılarını tartışmışlardır. Zorbaların ve kurbanların aileleriyle ilgili literatüre dayalı olarak araştırmalarını ortaya koymuşlardır. Zorbaların ailelerinin çeşitli özellikler gösterdiklerini belirtmişler ve şu şekilde:

- a) Ailenin çocuğa soğuk duygusal hayat verdiği ve göz ardı ettiği ilgisiz bıraktığı,
- b) Aile içi yapı ve kuralların olmadığı, tutarsız ilişkilerle, agresif davranışlara izin verildiği,
- c) Sosyal hayattan uzak bırakıldığı, toplumsal yaşam içinde çocuğa ilgisiz kalındığı
- d) Anne baba arasında zıtlık ve uyumsuzluğu,
- e) Saldırganlığa destek verildiği, ödüllendirilmede başarısız olunduğu ve hatta agresif olmayan sosyal davranışlara ceza verildiği gibi başarısız çocuk yetiştirme teknikleri kullanıldığı belirtmişlerdir.

Zorbalık eden kişiler hemen hemen bütün sosyal sınıflardan ailesi olanlardan gelmektedir, fakat üç ya da daha fazla kardeşi olan ya da ailesinin dışında başka birisiyle yaşayan çocuklar, diğerlerine daha çok zorbalık etmektedir. Ailesi işçi olan çocukların, zorbalığa başvurma olasılığı daha fazla olmasına karşın, ailesi profesyonel ve yönetimsel işe sahip olanların hemen hemen hiç zorbalığa başvurmadığı tespit edilmiştir (MELLOR, 2002, s.2).

Ma (2001) araştırmasına göre ailevi ilgi kurbanlardan daha çok zorbalarla ilişkilidir. Az aile ilgisinin olduğu bir okulda o öğrenci kurban olmaktan daha çok zorba olmaya yatkındır. Ayrıca büyük aileden gelen çocuk kurban olmaktan çok zorba olmaya yatkındır. Düşük akademik statüsü olanlar zorba olmaktan çok kurban olmaya yatkındır. Fakat düşük akademik baskının olduğu okuldaki öğrenci ise kurbanlıktan çok zorbalığa yatkındır.

Davranış biçimleri ev ortamında başlar. Aile çocuğuna iyi iletişimi, sosyal becerileri öğretmelidir. Ailesine sıkı sıkıya bağlanan, sıcaklık hisseden onlar tarafından önemsendiğini düşünen çocuklar okulda ya da başka bir yerde zorbacı davranışlara çok az başvururlar. Aileler evde çocuklarına sevgi göstermeli, onlara aile üyeleri ve emsalleriyle sağlıklı iletişim kurmasını öğretmelidir (ROSS, 1996, s.92). Egan (2002) çocuklarının kederleri ve sağlık problemleriyle ilgilenmeyen zorbacı davranışlar gösteren ailelerin çocuklarını geliştirmelerinin mümkün olmadığını belirtmektedir. Olweus (1980) saldırgan reaksiyon kalıpların oluşmasında ailelerin etkisini araştırmış ve annenin olumsuz

tutumlarının, ailenin saldırganlığa izin vermesinin, anne babanın güce dayalı metot kullanmalarının ve erkek çocuklarının tabiatlarının etkili faktörlerden olduğunu belirtmiştir. Araştırmacı annesinden sevgi ve ilgi gören, saldırgan davranışlarına sınır koyulmayan ve de çok özgür olan küçük erkek çocukların ilerde saldırgan bir ergenlik geçirdiği sonucuna varmıştır. Olweus (1994) kurban olan erkek çocukların genellikle anneleriyle olumlu ilişkilerde olduğunu ve daha yakın bir etkileşimde bulunduklarını söylemiştir. Bu yakınlık bazı zamanlarda öğretmenler tarafından annenin aşırı korumacılığı olarak algılanmıştır. Curtner & Smith ve diğ. (2006), Anneleri düşük empatiye sahip çocukların zorbalıkla daha fazla ilişkili olduğu söylemişlerdir.

McClosky ve Stuewe (2001) tarafından yürütülen bir araştırmada ailede evlilik şiddetine şahit olan bir çocuk diğer çocuklara oranla arkadaşlarıyla daha fazla zıtlık yaşadığını ve en iyi arkadaşlarıyla sorun yaşadığını söylemiştir. Esaplage, Basworph ve Simon (2000) zorbalık ve ailevi atmosferi faktörleri arasında potansiyel bir ilişki bulmuştur. Buna göre ailenin fiziksel disiplini zorbalıkla çok bağlantılıdır. Zorbaların aileleri, çocukları evde kurallara uymadıklarında, fiziksel disiplin stratejileri kullanmaktadırlar. Bu araştırmacılara göre çocuklar sorunlarını çözerken, şiddeti kullanmayan yetişkinlerle daha çok zaman geçirirlerse, zorbalığa katılımları azalacaktır. Bowers ve diğ.(1994) aile ilişkilerinin okuldaki zorba-kurban problemlerine karışan çocuklar üzerindeki yönlerine çocukların algıladıkları boyutta yoğunlaşmışlardır. Sonuçlar zorbaların aile içinde şiddetle karşılaştığını, aile bütünlüğünden uzak olduklarını, kardeşleriyle ve diğerleriyle çok tutarsız ilişkiler içerisinde olduklarını, ayrıca kardeşlerini ve diğerlerini daha güçlü gördüklerini ortaya çıkartmıştır. Araştırmacılar bu bulgunun aile içi sıcaklık ve samimiyetten uzak kalmanın sinyali gibi algılanması gerektiğini belirtmişlerdir. Sonuçlara göre zorba-kurbanlar ailelerinin kendilerine örnek olmada ve yakınlık göstermede yetersiz kaldığını ve kendilerine karşı aşırı korumacı olup göz ardı edildiklerini söylemişlerdir.

Rigby (1993) çocukların aile ve ebeveynlerle ilişkilerdeki pozitif tavırların çocuğun arkadaşlarıyla aşırı sosyal olmasına ve zorbalık yapmamaya eğilimli olmasına neden olduğunu ve zorbalığa eğilimli olanların ailesinin psikososyal yönden çok daha az geliştiğini ve her iki ebeveynle de arasında daha az pozitif ilişkinin yaşandığını belirtmiştir. Stewens (2002), yaptığı araştırmada, zorba çocukların ailelerini daha az birbirine bağlı

olarak algıladıklarını ve daha fazla düşmanlığa maruz kaldıklarını, anne baba arasında daha güçlü bir dengesizlik algıladıklarını ve bunda babanın baskın olmasının etken olduğunu, ailelerin kendilerini daha az özerkliğe cesaretlendirdiğini, saldırgan davranışları kuvvetlendirici kurallar koyduklarını söylemektedir.

Ahmed, Braithwaite (2004) Avustralya da yaptığı çalışmada 9-12 yaşlarındaki zorba, zorba- kurban ve zorba olmayan çocukların aile değişkenleri ile, okul değişkenlerinin rolünü araştırmışlardır. Elde edilen sonuçlara göre zorba ve zorba kurbanların aileleri, çocuklarını baskıcı ve otoriter yetiştirmişlerdir. Ayrıca, zorba ve zorba kurban olan çocuklar ailelerinde uyumsuzluk olduğunu bildirmişlerdir ki, bu uyumsuz aile şeklinin zorba olan çocuklarda, kurban olan çocuklardan daha çok olduğu saptanmıştır. Bu araştırmaya göre ailenin çocuk okula gitmeden önceki beklentileri, çocuğun okula ayak uydurma ve okuldaki problemlerle başa çıkma sürecini şekillendirir. Bundan dolayı çocuğun evde problemleri varsa okulda çok daha fazla problemi olacaktır. Bu noktada okul çocuğun getirdiği içsel yeterliliğe bakmadan çocuğun potansiyelini yükseltmede ve yetersizliklerini azaltmada önemli rol oynamaktadır.

Baldry ve Farrington (2000) makalesinde zorbaların ve suçluların karakterlerinden ve ailevi durumlarından söz etmektedir. Bu çalışmaya göre zorbaların aileleri kendi aralarında zıtlık içerisindedirler, sıcaklıktan yoksundurlar, fiziksel cezayı kapsayan disiplin şeklini uygulamaktadırlar. Hoover (2005) yaptığı çalışmaya göre, aile içi şiddet ve zıtlığın çocukları zorbalığa ittiğini ve kişisel faktörlerin önemli olduğunu saptamıştır. Aile içindeki şiddet, sosyal beceri, empati, depresyonu, kendimize verdiğimiz değeri ve kendimize güveni etkileyen belirleyici bir güçtür. Aile içi şiddet direk olarak zorbalığa yol açarken aile içindeki zıtlık ve kavgalar kişisel değişkenleri etkilemektedir. Aile içinde şiddete maruz kalma, ayrımcılığa ve arkadaş zorbalığına karşı olumlu görüş geliştirmede ve sosyal zeka, sosyal baskınlık, kendine güven yoluyla zorbalık yapmada etkilidir.

Pişkin (2003) yaptığı çalışmasında zorba öğrencileri ailelerinin sosyoekonomik düzeyi (SED) açısından incelemiştir, kurban öğrencilerin oranının SED açısından farklılaşmadığını, zorba öğrencilerin ise en fazla üst SED’de olduğunu, zorba-kurban öğrencilerin ise en fazla alt SED’de olduklarını belirtmektedir.

Fakir olan çocuklar, zengin kaynakları olan ailelerin çocuklarına karşın, hırçınlık, aşırı hareketlilik, depresyon, çekingenlik ve karar verme yetisinden yoksunluk gibi davranış problemleriyle karşılaşabilir. Fakirleşme ilerledikçe, çocuk mutsuzluğu, endişeyi ve güvensizliği yaşayabilir. Hırçınlık, zorbacı davranışlar ve sinir krizleri gibi dışa dönük davranışlar da zayıf okul performansına ve zorbacı davranışlara sebep olur (EAMAN, 2002, s.2).

Çocukları şiddetten korumak için A.B.D’ de Ailelerin ve Öğretmenlerin Çıkarlarını Birleştirme (LIFT) grubu kurulmuştur. Oregon Sosyal Öğrenme Merkezinde (OSCL) geliştirilen lift çocuklara saldırgan ve zorbacı olmayan iletişim için gerekli olan sosyal becerileri öğretmektedir. Bu grup sadece saldırgan çocukları değil bütün çocukları hedef almakta ve hem anne babaları hem de öğretmenleri bünyesinde barındırmasından dolayı benzersiz bir nitelik taşımaktadır. LIFT ve OSCL tarafından yapılan araştırmalarda elde edilen bulgulara göre, başlangıçta zaten saldırgan olmayan çocuklarda herhangi bir değişikliğin görülmediği, fakat saldırgan çocukların davranışlarında büyük bir gelişme görüldüğü ortaya konulmuştur. Ayrıca, LIFT ve OSCL’ ye göre şiddet ve zorbalığın gençler arasında artmakta olduğu ve bu sorunun küçük yaşlarda görülmeye başladığı belirtilmektedir (MCCARTHY, 2000, s.14). Yapılan birçok araştırma çocuklar üzerinde zorbacı davranışların etkilerinin ortaya çıktığını, bazılarının yıkıcı olabileceğini, yetişkinlerin yüzlerini probleme dönüyor oldukları gibi sonuçlara ulaşmıştır (WALLS, 2002, s.2).

Sonuç olarak Ross (1996) tarafından da söylendiği gibi bazı çocuk yetiştirme şartları çocuğun zorba olarak gelişmesine neden olmaktadır. Annenin ebeveynliğindeki olumsuz davranışlar sevgi eksikliği ve çocuğa karşı ilgi eksikliği olarak tanımlanmıştır. Bununda ilerdeki zorluklara potansiyel güç oluşturduğu görülmüştür. Ailesine karşı bağlı olamayan çocuklar diğer çocuklara karşı empatik olamazlar ve onlara karşı zorlayıcı ve uygun olmayan davranışlara yatkın olurlar. Ebeveynlerin özellikle annenin çocuğun sınırlarını belirleyememesi ve kardeşlerin, arkadaşlara ve ailenin diğer üyelerine karşı olan saldırganlığına sürekli esneklik göstermesi de, çocuğun zorbacı davranışlarında etkilidir. Ayrıca aile içinde zorlama ve kontrol ile güç uygulayarak disiplin etme metotları aile içi tutarsızlığa işaret etmektedir ki, tutarsız ebeveynler çocuklarına karşı agresif davranışlar

gösterirler, onlara olumlu örnek olamazlar. Böylece zorbanın kişilik yapısı oluşmaya başlar.

25. Zorbacı Davranışlar Nereelerde Görülür?

Çocukların sosyal etkileşimlerinin en fazla olduğu ve zorbalığın en fazla meydana geldiği yer okuldur. Araştırmalara göre, okulun büyüklüğü, bulunduğu bölge, öğrencilerin sosyoekonomik düzeyleri zorbalığın sıklığında önemli bir farklılık yaratmamaktadır. Hiç bir okul zorbalıktan muaf değildir. Araştırmaların ortak bulgularına göre zorbalık okul dışında veya okul yanında değil, daha çok okulun içindeyken meydana gelmektedir (DÖLEK, 2000, s.28). Oysa, Ross (1996) zorbalığın okul çevresinde oluştuğunu belirlemiştir ve Ma (2001), yaptığı araştırma sonuçlarına göre küçük okullardaki öğrenciler daha çok zorbalık yapmaktadırlar.

Olweus (1993), zorbalar tarafından mağdur edilmenin engellenmesi , okulda tüm öğrenciler için daha güvenli bir psikososyal ortamı hazırlamakla mümkün olacağını belirtmiştir. Meyer (2002) yaptığı çalışmada zorbacı davranışlarla okulun psikososyal ortamı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Okulun psikososyal ortamı ne kadar olumsuz ise öğrencinin de zorbalıklara maruz kalmamak için o kadar uğraşacağını, ayrıca öğrenciler zorbacı davranışlara iştirak etmişlerse, öğrencilerin okulun psikososyal ortama bakış açılarının olumsuz olduğunu belirtmiştir.

Yapılan bir araştırmaya göre, bütün örnekler dikkate alındığında zorbalığın en yaygın olduğu yer, oyun bahçeleridir (%48). Öğrencilerin yarısının hiçbir zorbalığa uğramamasına rağmen son zamanlarda zorbalığa uğrayan kişiler araştırılmıştır. Bu öğrencilerin %44'ü oyun bahçesinde, %28'i de sınıflarda, %4'lük kısım ise ya okula giderken ya da okuldan gelirken zorbalığa uğramıştır. Bu daha çok daha küçük çocuklarda ve okul otobüsüyle okula gidip gelenlerde olduğu belirtilmiştir (MELLOR, 2002, s.2). Willoughby (2002)'nin zorbacı davranışların okulun neresinde olduğu sorusuna aldığı cevaplar şöyledir; sınıflar, koridor, dinlenme salonu, okul yolu, okuldan eve giderken, müfredata bağlı çalışmalarda, teneffüslerde veya ders aralarında, en yoğun zorba davranışlarının sınıflar da, koridorda, ders aralarında olduğudur. Pişkin (2003), ilköğretimde yaptığı çalışmada, zorbalığın;

sınıf, oyun alanı-bahçe, koridor, kantin lâvabo-tuvalet, okul servisi, okul salonunda olduğunu belirtmiştir.

Zorbalığın sıklıkla meydana geldiği zaman konumları ise şöyle açıklanmıştır; öğle yemeği ya da teneffüs (%30), okuldan eve giderken (%21), sınıfta (%19), okula giderken (%9), (SEALS, 2002, s.87).

26. Zorbacı Davranışın Yaygın Olduğu Dönemler ve Cinsiyet Faktörü

Olweus (1991), zorbalığın ilkokuldan çok ortaokulda yaygın olduğunu bulmuştur. Hoover ve Oliver (1996), Jaeger(2002), zorbacı davranışların 6.sınıf seviyesinden çok 7.ve 8. sınıf seviyelerinde daha yaygın olduğunu belirtmektedir. Espelage (2002) zorbalığın 5. sınıftan 6. sınıfa geçtiğinde, 7. ve 8. sınıflarda çok arttığını ve sonrada azaldığını belirtmektedir.

Zorbalığın yaygınlığının belirlenmesi amacıyla yapılan araştırmada 7. ve 8.sınıf öğrencileri incelenmiştir. Yedinci sınıfların %45, sekizinci sınıfların %42'si, okullarında sıklıkla zorbalığın meydana geldiğini belirtmiştir ve dörtte birinin bu zorbalığın içinde bulunduğu saptanmıştır (SEALS, 2002, s.88).

Rigby (1991), yaptığı çalışmada 8. sınıfların 7. Sınıflardan daha çok kasıtlı dışlanmaya maruz kaldıklarını bulmuştur. Ayrıca sınıf seviyesi ilerledikçe sözel zorbalığın arttığı fiziksel zorbalığın azaldığı fakat zorbalık edenlerin sayısının tutarlı bir şekilde kaldığı bulunmuştur (SEALS, 2002, s.89). Olweus (1993), 6. ve 9. sınıf öğrencileri arasında zorba olduğu saptananların %60'nın 24 yaşına gelene kadar en az bir kez, %35-40'nın ise en az üç kez bir suçtan dolayı mahkemelik olduğunu saptamıştır.

Jaeger (2002) isim takma, dışlama ve çimdikleme gibi davranışların sınıf seviyesi yükseldikçe arttığını, erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha çok fiziksel saldırganlık gibi şiddet davranışlarında bulunduklarını belirtmektedir. Yapılan bir diğer araştırmada da erkeklerin kızlara oranla daha fazla fiziksel zorbalığa maruz kaldığı , kızların ise büyük bir çoğunluğunun (%82) daha çok sözel şiddete maruz kaldıkları bulunmuştur (GRAHAM, 2002, s.103). Whitney ve Smith (1993), zorbalıkta cinsiyet farklarının olduğunu

belirtmiştir. Branwhite (1994), erkeklerin zorbacı davranışları kızlardan daha çok yaptıklarını saptamıştır. Ahmad ve Smith (1994), kızların genelde dedikodu yaymak, birinin hakkında laf çıkartma gibi zorbacı davranışları sergilediklerini belirtmektedirler. Baldry (2000) makalesinde erkek çocukların direk olarak fiziksel agresiflik göstererek yine fiziksel zarar vermeyi amaçlayan zorbalık yaptığını, kızların ise dolaylı zorbalık yollarıyla psikolojik zarar vermeyi amaçladıklarına söylemektedir. Slee (1994), toplumsal strese ve sosyal baskılara maruz kalan kızların kurban olmaya yatkın olduğunu belirtmiştir. Pişkin (2003), gerek zorba gerekse zorba-kurban grupta, erkek öğrencilerin, kurban grupta ise kız öğrencilerin oranını anlamlı biçimde yüksek bulmuştur. Schwartz (2000), erkeklerin kızlara oranla daha çok kurban olduğunu ve toplumsal şiddete tanık olma durumlarının daha çok olduğunu ve zorbalığa maruz kalmak da kızlarda erkeklere oranla daha fazla psikolojik bozukluğa yol açtığını belirtmektedir. Yapılan bir araştırmada ise erkeklerin ve kızların zorbalık nedenlerinin farklı olduğu belirtilmektedir. Erkeklerde zorbalığın, onların sosyal ilişkilerini güçle kazanmaya çalıştıklarından dolayı kaynaklandığı, kızlarda ise zorbalığın grupsal hareketlerden dolayı kaynaklandığı araştırma sonucunda belirtilmiştir (MA, 2001, s.365).

Seals (2002)'in yaptığı bir araştırmada, cinsiyetin, zorbalık araştırmasında devamlı olarak önemli bir faktör olduğu belirtilmiştir. Erkekler kadar kızlarında haftada bir ya da daha fazla kez diğerlerine şiddet uygulamaktadır ve erkekler çeşitli sınıflardan hem kız hem de erkek öğrencilere yönelik zorba davranış gösterdikleri halde kızlar daha çok kendi sınıflarındaki veya yaşlarındaki kızları kurban olarak seçmektedirler (ELLIOT, 1992, s.912). Mellor (2002)'nin yaptığı bir araştırmaya göre çocuklar yaşamları boyunca zorbalığın içinde bulundukları ve zorbalığa maruz kaldıklarına belirtmişlerdir. Erkeklerin yarısı ve kızların yarısından az bir kısmı zaman zaman zorbalığa başvurduklarını kabul etmiştir. Seals (2002)'in yaptığı çalışmada haftada bir kez ya da daha fazla diğerlerine zorbalık eden öğrenciler belirlenmiş ve haftada bir ya da daha fazla kez zorbalığa maruz kalan öğrenciler de zarar gören öğrenciler olarak nitelendirilmiştir. Zorbalığın içinde olduklarını belirten öğrencilerin toplam sayısı 109'dur (%24), 48 öğrenci (%11) diğerlerine zorbalık ettiklerini, 55'i (%12) zorbalığa maruz kaldıklarını ve 6'sı da (%1) hem zorbalık ettiğini hem de zorbalığa maruz kaldığını belirtmişlerdir.

Pişkin (2003), zorba öğrencileri sosyoekonomik düzey (SED) açısından incelendiğinde, kurban öğrencilerin oranı SED açısından farklılaşmazken, zorba öğrencilerin en fazla üst SED’de, zorba-kurban öğrencilerin ise en fazla alt SED’de oldukları görülmüştür.

Fakir olan çocuklar, zengin kaynakları olan ailelerin çocuklarına karşın, hırçınlık, aşırı hareketlilik, depresyon, çekingenlik ve karar verme yetisinden yoksunluk gibi davranış problemleriyle karşılaşabilir. Fakirleşme ilerledikçe, çocuk mutsuzluğu, endişeyi ve güvensizliği yaşayabilir. Hırçınlık, zorbacı davranışlar ve sinir krizleri gibi dışa dönük davranışlar da zayıf okul performansına ve suç işlemesine sebep olur (EAMAN, 2002, s.2).

27. Türkiye’de Konu İle İlgili Çalışmalar

Türkiye’de zorbalık ve saldırganlığı önlemek ve çatışmalarda uzlaşabilme becerileri ile ilgili literatür fazla değildir. Uygulamada okulda çalışan psikolojik danışmanlar arasında, diğer konular kadar kişiler arası çatışmaları önlemek için, bireysel çabalara rastlanmaktaysa da yeterli değildir (SÜMER & AYDIN, 1999). Bu alanda yapılan araştırmalar düzenlenen sempozyumlarda ve kongrelerde sunulmaktadır: Dölek ve Özdemir (1996) Çukurova üniversitesinde gerçekleştirilen 3.ulusal PDR kongresinde okullarda kabadayılık ve zorbaca davranışlar konulu çalışma grubunu yürütmüşlerdir.

Hatunoğlu (1994) Erzurum da beş değişik lisede 9. sınıftaki öğrenciler arasında aile tutumu ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu araştırmanın sonuçları aile tutumu e saldırganlık arasında bir ilişki olduğunu gösterir. Demokratik ve müsemma gösteren ailelere göre otoriter bir ailede yaşayan çocuklar saldırganlığa daha yatkındır. Bu otoriter ailelerdeki çocukların, ihtiyaçlarına duyarsız kalınması, çocuklara karşı sert ve cezacı olunması bu çocukları saldırgan davranışlara yöneltir.

Tuzgöl (1998) farklı cinsiyetten olan, farklı okuldan gelen, farklı eğitim alan ve gelir düzeyi farklı ebeveynleri olan liseye giden çocukların saldırganlık derecesini incelediği bir araştırmasında; aile tutumu ve cinsiyet değişikliklerinin saldırganlık derecesinin üzerinde etkisinin belirgin olmadığını bulmuştur. Cinsiyetin saldırganlık üzerindeki etkisi kızlara oranla, erkeklerde daha çok görüldüğünü gösterir. Devlet liselerindeki öğrencilerin saldırganlık düzeyinin diğer süper lisedeki öğrencilere göre daha yüksek olduğu

görülmüştür. Aile tutumunun yaşı ve ailenin eğitim durumunun saldırganlık üzerindeki ana sebepleri ve etkileşimi belli değildir. Ayrıca ailenin tutumunun ve ailenin gelir düzeyinin saldırganlık üzerinde etkisi belli değildir.

Tuzgöl (2000) bu çalışmadaki aile tutumunun sınıflandırma sistemi bulgularında etkili olmuştur. Sonuçlar hem erkeklerin hem kızların ailenin tutumuna göre değiştiği hipotezini desteklememiştir. Yıldırım (2001) yapmış olduğu çalışmada, zorbalık, aile ortamı ve popülerite arasındaki ilişki incelemiştir. Çalışmada aile ortamını belirlemek için uygulanan ölçeğin iki alt boyutu analiz edilmiştir. Bu analize göre öğrencilerin altı davranış özelliğine göre, zorba, kurban, zorba-kurban ve kontrol grupları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Öğrencilerin zorbacı davranışlar göstermesiyle ilgili bir araştırma Pişkin (2003) tarafından yapılmıştır. Pişkin (2003) bu araştırmasında Ankara’da farklı sosyoekonomik düzeyi temsil eden ilköğretim okullarında zorbalık olgusunun sıklığını ortaya koymak, hangi zorbalık türünün en kadar yaygın olduğunu belirlemek, zorbalık yapan ya da zorbalığa uğrayan öğrenciler arasında cinsiyet ve sosyoekonomik düzey farkının olup olmadığını saptamak, zorbalık eylemlerinin okulun daha çok hangi bölgesinde ve ne zaman yapıldığını belirlemek amacıyla yapmıştır.

Kapıcı (2004) ilköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisini araştırmıştır. İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin maruz kaldıkları zorbalık türleri, bunların görülme sıklığı, zorbalığın görülme türünde sosyo ekonomik düzey, sınıf düzeyi ve cinsiyete bağlı farklılıklar, zorbalığa maruz kalıp kalmamanın benlik saygısı, depresyon, durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinde nasıl bir farklılaşmaya neden olduğu araştırılmıştır. Analizler, öğrencilerin %40 oranında bedensel, sözel, duygusal ve cinsel zorbalığa maruz kaldıklarını, zorbalığın demografik değişkenlerden çok psikolojik değişkenlerle bağlantılı olduğunu göstermiştir.

Çınkır (2006), okullarda kaba güç türleri, etkisi ve önleme stratejileri üzerine yaptığı çalışmada zorbaların kurbanların karakteristik özelliklerinin bilinmesinin, okulda şiddeti önleme stratejilerinin belirlenmesinde ve uygulanmasında eğitimcilere yardımcı olacağını belirtmiştir.

Yurtal ve Cenkseven (2006) ilköğretim okullarında zorbalığın türlerini, yaşandığı yerleri, yaşanma zamanlarını (Özmen, 2006) ve öğrencilerin zorba davranışlar karşısında neler yaptıklarını incelemişlerdir. Sonuçlara göre öğrencilerin kendi ifadelerinden zorbacı davranışlar belirlenmiştir. Zorbalığın en fazla yaşandığı yerin okul bahçesi en fazla gerçekleşen zamanın ise okuldan eve dönerken olduğu söylenmiştir. Zorbacı davranışlar gösterenlerin daha çok büyük erkek öğrenciler olduğu ve zorbalığa maruz kalan öğrencilerin bu olayı en yakın arkadaşlarıyla paylaştıkları, yardım için öğretmenlerine ilettikleri saptanmıştır.

Pekel ve Uçanok (2006) akran zorbalığı gruplarında yalnızlık ve akademik başarıları ile sosyometrik statüye göre zorba-kurban davranış türleri üzerinde çalışma yapmışlardır. Bu değişkenlere göre karşılaştırılan zorba kurban çocukların, karışmayan çocuklara göre, akranları tarafından hem daha fazla reddedildikleri hem de akademik başarılarının daha düşük olduğu, ayrıca kurban ve zorba-kurbanların, zorbalara ve karışmayanlara göre daha yalnız oldukları, kurban çocukların ihmal edilmiş statüye göre daha fazla reddedilmiş statüde, zorba-kurbanların diğer tüm sosyometrik statü gruplarına göre reddedilmiş statüde, karışmayan çocukların ise diğer sosyometrik statü gruplarına göre daha fazla popüler ve ortalama statüde yer aldıkları görülmüştür.

Tekin (2006), sınıf öğretmenlerinin ilköğretim okullarında öğrenim gören öğrencilerin zorbalığa maruz kalmaları ile ilgili tutum ve görüşleri üzerine araştırma yapmıştır.

Özen (2006), akran zorbalığına maruz kalmanın olası yordayıcıları ve cinsiyet ile yaşa bağlı değişimleri üzerine bir çalışma yapmıştır. Çocuk yetiştirme stillerinin zorbalığa maruz kalmanın tüm boyutlarında katkısının anlamlı olduğu, olumsuz benlik imgesinin zorbalığa maruz kalmayı beraberinde getirdiği, zorbalığa maruz kalmanın cinsiyete göre farklılık gösterdiği, ayrıca yaşla birlikte zorbalığa maruz kalma olasılığında da anlamlı azalmalar olduğunu belirtmiştir.

Aydoğan ve Kılınç (2006) akran zorbalığını engellemede Türkiye de ve dünya da durum incelemesi yaparak bir program örneği hazırlamışlardır ve çalışma uygulama aşamasındadır.

28.Zorbalığı Engelleme İyileştirme Stratejileri

Okullarda zorbalık problemleri ile karşı karşıya kalınmasından dolayı, profesyoneller eğitimin değişik seviyelerinde zorbalığı durdurmak için engelleme ve iyileştirme programları geliştirme ihtiyaçları duymuşlardır (GARRITY & diğ., 1997, s.238) Okullar, saldırganlık ve zorbalığın görüldüğü yerler ve koruyucu etmenlerin öğretilebileceği kurumlar olmamaları nedeniyle önleme çalışmaları için en uygun konumdadırlar. Öte yandan okullar, dışarıdaki etkilenmelerini de okula getirmeleri nedeniyle gençleri saldırganlık ve zorbalıkla ilgili sorunlarında okul, toplum, gençlik servisleri ve aileler işbirliği içinde çalışmak durumundadırlar (RINER & SAYWELL, 2002, s.69). Bu tür programların ortak noktaları öğretmenleri, öğrencileri, okul yöneticilerini kapsamaktadır. Olumlu aile ilişkileri, tutarlı ana baba tutumları ve disiplin yöntemleri, kızgınlık duygusunu uygun olarak ifade etmeyi bilmenin koruyucu bir yanı vardır. Bunun yanı sıra uygun problem ve çatışma çözme ve iletişim becerilerine sahip olma ve kullanma da saldırganlığı kullanmayı gereksiz hale getirmektedir (PLUCKER, 2000, s.84). Yapılan çalışmalar, mizahın ve empatik olmanın saldırganlığı kontrol etmede ve önlemede rolünün büyük olduğunu göstermektedir (TYSON, 1998, s.145).

Salmivalli (1999) zorbalığı, katılımcı öğrencilerin kurban, zorba, yardımcı, destekleyici, izleyici ve savunucu rollerini yükledikleri bir grup fenomeni olarak görür. Bir çocuk orada ne olduğunu görmek için geldiğini, bundan dolayı da zorbalığa katılmadığını düşünebilir. Aslında bu olay zorbaya seyirci sağlar ve davranışını devam ettirmek için ona cesaret vermektedir. Böylece seyirci zorbanın destekçisi olmaktadır. İşte zorbalığın bu grup yapısından dolayı, okuldaki danışmanlık kurbandan uzaklaşıp diğer katılımcı rolleri üstlenen çocuklara yönelmelidir. Zorbalığı engelleme programlarında çocuklara zorbalıktaki kendi rollerini düşündürecek genel farkında olma aktiviteleri verilmeli ve değişik katılımcı rolleri ile ilgili duyguları fark edecek kendini yansıtırma aktiviteleri ve de okulda zorbalığı durduracak eğitimler verilmelidir.

Glover ve diğ. (2000) araştırmacılar, çocukların öğretmenlerinin kendileri üzerinde etkisiz olmalarını eleştirmişlerdir. Ama yinede öğrencilerin yarısı öğretmenlerin konuşmasının ve izlemesinin zorbalığı durdurduğunu su yüzüne çıkartmıştır. Buna bağlı

olarak da zorbalığı durdurmak için öğrencilere gerekli beceri ve tutumları edindirmek için bu iyileştirme programları öğretmenleri de kapsamaktadır. Başarılı iyileştirme programlarının hem toplumun hem de öğrencilerin tutumlarının değişmesine bağlı olduğu gerçeğini ortaya çıkartmıştır.

İyileştirme programının diğer bir kaçınılmaz bölümünde zorba ve kurban arasındaki zorba davranış ve ilişkilerini anlamakta yatmaktadır. Zorbalara olayları kendi yaşadıkları şekilde anlatma şansı verilmelidir. Böylece, zorbalıkta altı çizilen bazı özel ihtiyaçlar anlaşılabilir ve zorbalarda kendi ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli alternatif metotları öğrenirler (ROBERTS, JR., 2000, s.153).

Edwards (2001), okullardaki önleme programlarında okul psikolojik danışmanlarının ve psikologlarının önemli bir liderlik rolü olduğu ifade etmektedir. Okullardaki sosyal olmayan davranışları engellemek için alınabilecek bir dizi önlem vardır. Üç düzeyi olan önleyici rehberlik çalışmalarının her aşaması için alınabilecek önlemlerin başında temel önleme çalışmaları gelmektedir. Temel önleme çalışması anlamda etkili davranmayı öğretecek, becerilere odaklanılabilir. İkinci düzeyde ise risk içeren gruba odaklaşarak çatışma çözümü, akran arabuluculuğu, sosyal problem çözme ve akran yüzleşmesi eğitimi yapılabilir. Üçüncü düzeyde ise dışa yönelik, ciddi, açık kızgınlık, saldırganlık davranışları gösteren hedef öğrencilere saldırganlık yerine konabilecek davranış repertuarı eğitimi ve kızgınlıkla başa çıkma eğitimi verilebilir. Önleyen ve müdahale eden programların hazırlanması kadar, okul yönetim politikalarının, okul personelinin hazırlanması da önemlidir (GABLE, BULLOCK & HARADER, 1995; akt. KORKUT, s.331).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.0.Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma betimsel yöntem, tarama modeliyle gerçekleştirilmiştir. Betimsel araştırmalar “Nedir” sorusuna cevap arama amacıdadır. Tarama modeli ise geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekilde betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Önemli olan var olanı değiştirmeye kalkmadan gözleyebilmektir (KARASAR, 1998, s.77).

3.1. Araştırmanın Grubu

Zorba davranış gösteren çocukların belirlenmesi amacıyla Trabzon İl Milli Eğitim Müdürlüğünden il merkezinde yer alan tüm ilköğretim okullarının listesi alınmıştır. Bu listede yer alan okullardan normal dağılımı temsil edebilmek amacıyla rassal yöntemle 4 okul belirlenmiştir. Bu okullarda okuyan 7. ve 8. sınıf öğrencilerine, “kimdir o” anketiyle 650 öğrenci içerisinde, zorba olarak belirlenen 225 öğrenci bu çalışmaya denek olarak katılmıştır. Çalışmaya katılan zorba puanları belirlenmiş öğrencilerin ve okullara göre sayıları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo:1

Çalışmaya Katılan Zorbacı Öğrencilerin Okullara Göre Sayıları.

İlköğretim Okulu	Kaledibi	Cumhuriyet	Aydınlıkevler	Bener Cordan	Toplam
Kız	17	18	14	12	60
Erkek	40	45	40	40	165
Toplam	57	63	54	52	225

32. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada üç şekilde veri toplanmıştır:

1. Kimdir O? Ölçeği: Bu ölçek, sınıf içerisindeki zorbacı öğrencilerin, yine sınıf içerisindeki öğrenciler tarafından belirlenebilmesi amacıyla Sarıtaş (2005) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek hakkında Özbay, Sarı, Palancı tarafından uzman görüşü alınmıştır. Ölçek sekiz maddeden oluşmaktadır ve altı madde sınıf içerisinde görülen zorba davranışı kimin tarafından yapıldığını ortaya çıkarmak için, iki madde ise sınıf içerisinde hiç zorba davranış göstermeyen kişiyi ortaya çıkarmak için hazırlanmıştır. Ölçek maddeleri oluşturulurken zorba davranışlarla ilgili araştırmalardan elde edilen zorba davranış çeşitleri ve okullarda gözlenen zorba davranış tutumları dikkate alınmıştır.

2. Kişisel Bilgi Formu: Bu formda öğrencilerin hakkında demografik özelliklere ilişkin bilgiler yer almaktadır. Bu demografik özellikler okul, sınıf, cinsiyet, anne-baba eğitim durumu, anne-baba meslek durumu gibi bilgileri içermektedir.

3.Gençlik Dönemi Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği: Bu ölçek, Tuğrul tarafından geliştirilmiş Gençlik Dönemi Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği'dir. Bu ölçek şöyle ifade edilmektedir; gençlerin içinde yaşadıkları aile ortamından kaynaklanan sorunların neler olabileceğini belirleyebilmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek hazırlanırken, ölçekten iki türlü bilgi elde edilmesi planlanmıştır. Bunlardan birincisi aile sorunlarının ya da başka bir deyişle bireyin içinde yaşadığı aile ortamından kaynaklanan streslerinin düzeyini belirleyebilmek, ikincisi ise bireyin bu sorulardan ne kadar etkilendiğini saptayabilmektir. İlk aşamada kişilerden o maddede sözü edilen durumun kendi ailelerinde görülüp görülmediğine karar vermeleri ve “doğru” veya “yanlış” seçeneklerinden birini işaretlemeleri istenmektedir. Böylece ‘doğru’ seçeneğinin işaretlendiği maddelerden elde edilecek puanlarla stres sayısını belirleyebilmek mümkün olabilmektedir. İkinci aşamada ise kişilerden sadece “doğru” seçeneğini işaretledikleri maddeler için bir değerlendirme daha yapmaları ve o madde sözü edilen durumun kendilerini ne kadar etkilediğini dörtlü Likert tipi bir ölçek üzerinde “hiç etkilemiyor”, “biraz etkiliyor”, “orta derecede etkiliyor” ve “çok etkiliyor” seçeneklerinden birini işaretleyerek belirtmeleri istenmektedir. Böylece yapılacak olan bu ikinci

değerlendirmeden elde edilen puanlar ile kişilerin mevcut sorunlardan ne kadar etkilendiğini saptayabilmek mümkün olabilmektedir. Ölçeğin uygulama aşamasında 102 maddeden oluşturulan bu ölçek üzerinde dört çalışma yapılmış ve bu çalışmalara katılanlardan şu şartlar aranmıştır; anne-baba sağ, öz, boşanmamış olmalı ve birey halen ailesi ile birlikte yaşıyor olmalıdır. Yapılan faktör analizi sonucunda 69 madde 8 faktör altında toplanmıştır. Gençlik Dönemi Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği'nin alt boyutları aşağıda içerikleri ile verilmiştir:

a) Otoriter-Baskıcı Tutum: Bu faktör anne babanın kendi istek ve görüşlerini kabul ettirebilmek için yaptıkları baskı gencin sözel ve fiziksel istismarı ve katı bir disiplin anlayışıyla ilgili 15 maddeyi kapsamaktadır.

b) İlişkilerdeki Duyarsızlık ve Tutarsızlık: Bu faktör gencin duygusal ihmali, aile-iç iletişimsizlik, aile kurallarında belirsizlik , tutarsızlık ve çok gevşek disiplin anlayışıyla ilgili 14 maddeyi kapsamaktadır.

c) Anne-Baba İlişkilerinde Uyumsuzluk: Anne-baba arasındaki gerginlik, eşlerin sözel ve fiziksel istismarı ve evlilik dışı ilişkilerle ilgili 9 madde bu alt boyutta yer almaktadır.

d) Sosyal Etkinliklerde Kısıtlılık: Bu faktör aile üyelerinin sosyal izolasyonunu gösteren sportif , sanatsal ve boş zaman faaliyetlerinin ve gencin arkadaşlarıyla birlikte olmasının engellenmesi ile ilgili 7 maddeyi içermektedir.

e) Ev Ortamındaki Düzensizlik: Ev işleriyle ve düzeni ile ilgili olarak ortaya çıkan aksaklıklar bu alt boyutta 5 maddede toplanmaktadır.

f) Ekonomik Sorunlar: Bu faktör, ailenin önemli ekonomik kısıtlılıkları ile ilgili 5 maddeden oluşmaktadır.

g) İlişkilerde Sınırsızlık ve İstismar: Aile üyelerinin davranışlarındaki sınırsızlıklar, gencin cinsel istismarı ve ailenin yaşantısındaki ani değişikliklerle ilgili 7 maddeden oluşmaktadır.

h) Sağlık ve Sosyal Sorunlar: Burada ise ailenin genel sağlık durumu ve çevreyle olan ilişkilerindeki olumsuz özelliklerle ilgili 7 madde bulunmaktadır.

Gençlik Dönemindeki Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği Güvenirlilik Çalışmaları:

GDASDÖ'nün iç tutarlılığının değerlendirilebilmesi amacıyla madde-toplam korelasyon katsayıları ve madde-alt boyut korelasyon katsayıları hesaplanmış , ayrıca alt boyut puanları ve toplam puan için Cronbach α değerleri elde edilmiştir. GDASDÖ alt boyut ve toplam puan için her üç çalışmadan elde edilen Cronbach α değerleri Tablo 2'de sunulmaktadır.

Tablo : 2
GDASDÖ Toplam ve alt boyutlar puanları için üç ayrı çalışmadan elde edilen güvenirlilik katsayıları

	1.Çalışma	2.Çalışma	3.Çalışma
	N=350	N=140	N=1318
Otoriter-baskıcı tutum	.91	.84	.84
İliş. Duyarsız tutarsız	.86	.84	.83
Anne-baba iliş. Uyumsuz	.84	.84	.78
Sosyal etkin. Kısıtlılık	.81	.70	.69
Ev ortamın. Düzensizlik	.73	.53	.57
Ekonomik sorunlar	.74	.73	.60
Sınırsızlık ve istismar	.63	.58	.48
Sağlık ve sosyal sorunlar	.61	.61	.45
Toplam	.95	.93	.93

Tablo 2’de görüldüğü gibi, 1.çalışmada alt boyutlar için elde edilen Cronbach α değerleri .61 ile .91 arasında, 2. Çalışmada .53 ile .84 arasında ve 3.çalışmada .45 ile.84 arasında değişmektedir. En düşük Cronbach α değerleri sınırsızlık ve istismar ile sağlık ve sosyal sorunlar alt boyutları, en yüksek Cronbach α değerleri ise otoriter-baskıcı tutum ile ilişkilerde duyarsızlık ve tutarsızlık alt boyutları için elde edilmiştir. Toplam puan açısından Cronbach α katsayıları .93 ve .95 olarak hesaplanmıştır.

Ölçeğin güvenirliği ile ilgili olarak yapılan diğer bir çalışma ise test-tekrar test çalışması olmuştur. Dördüncü çalışmada alt boyut ve toplam puanlara ilişkin elde edilen güvenirlik katsayıları tablo 3’te sunulmaktadır.

Tablo 3.

Alt boyut ve toplam puanları için elde edilen test-tekrar test güvenirlik katsayıları

	P<.001
Otoriter-baskıcı tutum	.91
İliş. Duyarsız tutarsız	.93
Anne-baba iliş. Uyumsuz	.95
Sosyal etkin. Kısıtlılık	.94
Ev ortamın. Düzensizlik	.84
Ekonomik sorunlar	.90
Sınırsızlık ve istismar	.74
Sağlık ve sosyal sorunlar	.85
Toplam	.95

Tablo 3’ten anlaşılabacağı gibi elde edilen test-tekrar test güvenirlik katsayıları .74 ile .95 arasında değişmektedir ve tüm değerler $p<.001$ düzeyinde anlamlıdır.

Gençlik Dönemindeki Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği Geçerlik Çalışmaları:

Ölçeğin geçerliğini belirleyebilmek amacıyla 2 çalışma yapılmıştır ve bu çalışmalara t-testi analizleri yapılmıştır. Bu amaçla 1.çalışmada sorunlu ve sorunsuz gruplar her bir

maddeden aldıkları puanlar açısından karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda 69 maddeden 64'ünde sorunlu ve sorunsuz gruplar arasında anlamlı bir fark elde edilmiştir. İki maddede (44. ve 59. Maddeler) sorunsuz grupta varyans elde edilememiş, yani sorunsuz grupta o maddeyi “doğru” şeklinde yanıtlayan olmamıştır. Üç maddede ise (17., 40., 51. Maddeler) gruplar arasında anlamlı bir fark elde edilememiştir. 17. madde için sorunsuz grup $\bar{X} = .90$, $Ss = .03$; sorunlu grup $\bar{X} = .18$, $Ss = .04$, $t = .1.65$ değerleri, 40. Madde için sorunsuz grup $\bar{X} = .02$, $Ss = .20$; sorunlu grup $\bar{X} = .06$, $Ss = .41$, $t = -1.22$; 51. madde için sorunsuz grup $\bar{X} = .65$, $Ss = 1.20$; sorunlu grup $\bar{X} = .84$, $Ss = 1.47$, $t = -1.30$ değerleri bulunmuştur. Yapılan diğer bir t-testi çalışmasında ise; 1. çalışmada sorunlu ve sorunsuz gruplar, 2. Çalışmada alkolik çocuğu olanlar ve olmayanlar, GDASDÖ alt boyutlar ve toplam puanları açısından karşılaştırılmışlardır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4'te sunulmaktadır.

Ölçeğin geçerliğini belirleyebilmek için yapılan diğer bir çalışmada GDASDÖ maddeleri, alt boyutları ve toplam puanı için yapılan ayırt edici analizler her üç çalışma sonuçlarına da uygulanmıştır. G.D.A.S.D.Ö.' nün yapı geçerliğine yönelik destekleyici bilgiler elde edebilmek için yararlanılan çalışmalardan bir başkası da aile ortamındaki stres kaynaklarıyla ilişkili olabileceği düşünülen bazı değişkenlerle G.D.A.S.D.Ö. alt boyut ve toplam puanları arasındaki ilişkileri incelemek olmuştur.

Tablo :4
Birinci ve ikinci çalışmada GDASDÖ alt boyutları ve toplam puanları ortalama, standart sapma ve t değerleri

1. Çalışma						2. Çalışma				
Sorunsuz Grup		Sorunlu Grup		t		Babası Alkolik Olmayanlar		Babası Alkolik Olanlar		t
X	SS	X	SS			X	SS	X	SS	
1	5.4	5.9	22.6	15.3	- 15.29	7.1	6.6	17.9	12.6	- 6.3
2	6.0	6.0	18.6	12.3	- 12.75	5.9	5.7	18.4	10.3	- 9.13
3	2.2	4.1	9.3	8.9	- 10.23	1.9	3.5	13.6	8.2	- 11.03
4	2.6	3.5	8.5	7.3	- 10.21	3.6	5.2	6.7	5.3	- 3.46
5	0.6	1.9	2.6	3.9	- 6.01	0.3	0.9	2.7	3.2	- 5.97
6	2.0	2.9	4.5	5.2	- 5.57	3.1	3.1	6.9	5.9	- 4.78
7	0.4	0.9	2.1	3.6	- 7.06	0.6	1.6	2.8	3.8	- 4.31
8	2.2	2.7	5.7	5.1	- 8.41	2.1	2.5	9.1	4.8	- 10.79
T	21.3	18.4	73.9	45.5	- 15.42	24.3	18.8	78.2	30.8	- 12.49

(t değerlerinin hepsi .001 düzeyinde anlamlıdır).

33. Araştırmanın İşlem Yolu

Bu çalışmada, belirlenen okullardaki 7. ve 8. sınıflardaki toplam 650 öğrenciye araştırmacı tarafından geliştirilen “kimdir o” anketi uygulanmıştır. Anket sonucunda sınıf içerisindeki zorbalı öğrenciler belirlenmiştir. Belirlenen zorbalı öğrencilerin sınıf içerisinde ne kadar zorbalı olduklarını belirlemek amacıyla, her öğrencinin zorbalı puanı hesaplanmıştır. Bu puan öğrencinin sınıf içerisinde almış olduğu puanın, sınıf mevcuduyla çarpılıp, 100’ e bölünmesiyle bulunmuştur. Zorbalı puanı belirlenen toplam

225 öğrenci, düşük, orta ve yüksek olmak üzere gruplara ayrılmıştır. Zorbacı puanları belirlenen öğrencilere G.D.A.S.D.Ö bir hafta içerisinde uygulanmıştır. Zorbacı puanlarına göre düşük, orta, yüksek şekilde gruplandırılan öğrenciler her okulda beşer beşer sınıflara alınarak tek sıra halinde oturtulmuş ve Bilgi Formu ile G.D.A.S.D.Ö.'nin uygulanmasına geçilmiştir. Öncelikle ölçek hakkında bilgi verilmiştir; fakat araştırmanın ne amaçla yapıldığı, kendilerinin neden seçildiğiyle ilgili açıklama yapılmamıştır. Bu konular ile ilgili açıklama yapılmamasının amacı öğrencinin teşhir edilmemesidir. Öğrencilerin isim yazmamaları gerektiği üzerinde durulmuştur. Böylelikle herkesin ölçeğe içten cevap vermeleri, sonuçta kimin ne cevap verdiği, isimlerle belirlenemeyeceği söylenerek öğrencinin dürüst yanıtlara yönelmesi için öğrenci rahatlatılmıştır. Daha sonra G.D.A.S.D.Ö.'nin uygulanmasına geçilmiştir. Ölçek uygulanması esnasında belli büyüklükte gruplara bölünen katılımcılara ölçek araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Bu esnada öğrencilerin yanıtlamakta güçlük çektikleri sorular ve gerek duydukları açıklamalar yapılmıştır. Her öğrenciye testin verilmesi ve doldurulması ile ilgili olarak tek tek açıklamalar yapılmıştır. Araştırmada kullanılan Bilgi Formu Ek-1'de, Kimdir O? ölçeği EK- 2'de ve G.D.A.S.D.Ö. Ek-3'te sunulmuştur.

34. Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin analizleri SPSS 10.0 paket programında yapılmıştır. Veri linerlik sınamasına ilişkin varsayım ve SPSS explorer ile homojenliği bozucu veriler açısından ön analizden geçirilmiştir. Elde edilen sonuçlara tek yönlü varyans analizi, korelasyon, bağımsız t testi, ve tanımlayıcı istatistik yöntemleri kullanılmıştır. Veriler en düşük $p < 0.05$ anlamlılık düzeyinde test edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

Bu bölümde zorba puanlarına göre düşük, orta ve yüksek olmak üzere 3 gruba ayrılan çocukların alt ölçeklerden etkilenme düzeyleri, hipotezler doğrultusunda ele alınacaktır. Ayrıca 7. ve 8. sınıflar arasında zorba puanları ve alt ölçekler bakımından fark olup olmadığına bakılacaktır. Son olarak 7. ve 8. sınıf kız ve erkek öğrencileri arasında zorba puanları ve alt ölçekler bakımından farklılık incelenecektir. Çalışma grubuna ait tanımlayıcı veriler Tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo:5
Çalışma Grubuna Ait Tanımlayıcı Veriler

Değişkenler	N	Ortalama	Ss
Zorba Puanı	225	28,04	12,21
O-Toplam	225	1,12	0,51
İ-Toplam	225	1,02	0,45
A-Toplam	225	1,14	0,60
S-Toplam	225	0,99	0,47
V-Toplam	225	0,94	0,60
E-Toplam	225	0,93	0,61
L-Toplam	225	0,60	0,60
G-Toplam	225	0,71	0,42
Sınıf	N	%	
7	103	45,8	
8	122	54,2	
Cinsiyet	N	%	
Kız	60	26,7	
Erkek	165	73,3	
Anne Eğitim	N	%	
Okur-Yazar Değil	30	13,3	
İlkokul	110	48,9	
Ortaokul	32	14,2	
Lise	39	17,3	
Üniversite	14	6,2	
Baba Eğitim	N	%	
Okur-Yazar Değil	3	1,3	
İlkokul	105	46,7	
Ortaokul	32	14,2	
Lise	66	29,3	
Üniversite	19	8,4	

O-toplam: Otoriter – Baskıcı Tutum, İ-Toplam: Aile İçindeki İlişkilerdeki Duyarsızlık ve Tutarsızlık, A-Toplam: Anne-Baba İlişkilerindeki Uyumsuzluk, S-Toplam: Aile İçindeki Sosyal Etkinliklerdeki Kısıtlılık, V-Toplam: Ev Ortamındaki Düzensizlik, E-Toplam: Ekonomik Sorunlar, L-Toplam: İlişkilerde Sınırsızlık Ve İstismar, G-Toplam: Sağlık ve Sosyal Sorunlar

40. Zorba Puanlarla Gruplar Arasında Fark Vardır.

Zorba puanlarının birbirlerinden 3 farklı grup için anlamlı olup olmadığını görmek amacıyla gerçekleştirilen Tek Yönlü Varyans Analizi sonucunda $F_{(2/224)} = 385,32, p < 0,000$ düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Farkın kaynağını görmek üzere gerçekleştirilen Bonferroni Ranj testi sonucunda Zorba (yüksek) $\bar{X} = 40,5$ Zorba (orta) $\bar{X} = 29,2$ ve Zorba (düşük) $\bar{X} = 14,3$ ortalama puanları ile grupların tamamından kaynaklandığı görülmüştür.

Tablo:6

Zorba Puanlarla Gruplar Arasındaki Fark Anova Tablosu

Zorba Puanı	Ko	Sd	Kt	F	p
Gruplar arası	25948,89	2	12974,44	385,32	,000
Grup içi	7475,08	222	33,67		
Toplam	33,423	224			

400.Otoriter – Baskıcı Tutum İle Gruplarda Zorba Davranış Gösterme Arasındaki Farka Ait Bulgular

Zorbalık düzeyinin O-toplamdan etkilenme düzeyini görmek için gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi sonucunda $F_{(2,224)} = 50.29, p < .000$ gruplar arasındaki farkın anlamlı düzeyde olduğu bulunmuştur. Farkın kaynağını görmek üzere gerçekleştirilen Bonferroni Ranj testi sonucunda Zorba (düşük) $\bar{X} = ,77$ Zorba (orta) $\bar{X} = 1,11$ ve Zorba (yüksek) $\bar{X} = 1,48$ ortalama puanları ile grupların tamamından kaynaklandığı görülmüştür.

Tablo : 7
Gruplara Göre O-Toplamdan Etkilenme Düzeyleri Arasındaki Farklılıkları

O-Toplam	Ko	Sd	Kt	F	p
Gruplar arası	18,52	2	9,26	50,29	,000
Grup içi	40,88	22	,18		
Toplam	59,41	224			

401.Aile İçindeki İlişkilerdeki Duyarsızlık ve Tutarsızlık İle Gruplarda Zorba Davranış Gösterme Arasındaki Farka Ait Bulgular

Zorbalık düzeyinin İ-toplamdan etkilenme düzeyini görmek için gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi sonucunda $F_{(2,224)}=51,64$ $p<.000$ gruplar arasındaki farkın anlamlı düzeyde olduğu bulunmuştur. Farkın kaynağını görmek üzere gerçekleştirilen Bonferroni Ranj testi testi sonucunda Zorba (düşük) $\bar{X}=,72$ Zorba (orta) $\bar{X}=1,00$ ve Zorba (yüksek) $\bar{X}=1,35$ ortalama puanları ile grupların tamamından kaynaklandığı görülmüştür

Tablo: 8
Gruplara Göre İ-Toplamdan Etkilenme Düzeyleri Arasındaki Farklılıkları

İ-Toplam	Ko	Sd	Kt	F	p
Gruplar arası	14,85	2	7,42	51,64	,000
Grup içi	31,93	22	,14		
Toplam	46,79	224			

402. Anne-Baba İlişkilerindeki Uyumsuzluk İle Gruplarda Zorba Davranış Gösterme Arasındaki Farka Ait Bulgular .

Zorbalık düzeyinin A-toplamdan etkilenme düzeyini görmek için gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi sonucunda $F_{(2,224)}=88,22$, $p<.000$ gruplar arasındaki farkın anlamlı düzeyde olduğu bulunmuştur. Farkın kaynağını görmek üzere gerçekleştirilen Bonferroni Ranj testi testi sonucunda Zorba (düşük) $\bar{X}=,71$ Zorba (orta) $\bar{X}=1,02$ ve Zorba (yüksek) $\bar{X}=1,68$ ortalama puanları ile grupların tamamından kaynaklandığı görülmüştür.

Tablo : 9

Gruplara Göre A-Toplamdan Etkilenme Düzeyleri Arasındaki Farklılıkları

A-Toplam	Ko	Sd	Kt	F	p
Gruplararası	36,61	2	18,30	88,22	,000
Grupiçi	46,06	22	,20		
Toplam	82,68	224			

403. Aile İçindeki Sosyal Etkinliklerdeki Kısıtlılık İle Gruplarda Zorba Davranış Gösterme Arasındaki Farka Ait Bulgular

Zorbalık düzeyinin S-toplamdan etkilenme düzeyini görmek için gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi sonucunda $F_{(2,224)}=13.63$, $p<.000$ gruplar arasındaki farkın anlamlı düzeyde olduğu bulunmuştur. Farkın kaynağını görmek üzere gerçekleştirilen Bonferroni Ranj testi testi sonucunda Zorba (düşük) $\bar{X}=,77$ Zorba (orta) $\bar{X}=1,13$ ve Zorba (yüksek) $\bar{X}=1,08$ ortalama puanları ile grupların tamamından kaynaklandığı görülmüştür

Tablo : 10**Gruplara Göre S-Toplamdan Etkilenme Düzeyleri Arasındaki Farklılıkları**

S-Toplam	Ko	Sd	Kt	F	p
Gruplar arası	5,58	2	2,79	13,63	,000
Grup içi	45,47	22	,20		
Toplam	51,06	224			

404. Ev Ortamındaki Düzensizlik İle Gruplarda Zorba Davranış Gösterme Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

Zorbalık düzeyinin V-toplamdan etkilenme düzeyini görmek için gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi sonucunda $F(2,224)=55.89$, $p<.000$ gruplar arasındaki farkın anlamlı düzeyde olduğu bulunmuştur. Farkın kaynağını görmek üzere gerçekleştirilen Bonferroni Ranj testi testi sonucunda Zorba (düşük) $\bar{X}=,50$ Zorba (orta) $\bar{X}=,98$ ve Zorba (yüksek) $\bar{X}=1,36$ ortalama puanları ile grupların tamamından kaynaklandığı görülmüştür

Tablo : 11**Gruplara Göre V-Toplamdan Etkilenme Düzeyleri Arasındaki Farklılıkları**

V-Toplam	Ko	Sd	Kt	F	p
Gruplararası	22,77	2	13,88	55,89	,000
Grupiçi	55,16	22	,24		
Toplam	82,94	224			

405. Ekonomik Sorunlar İle Gruplarda Zorba Davranış Gösterme Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

Zorbalık düzeyinin E-toplamdan etkilenme düzeyini görmek için gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi sonucunda $F_{(2,224)}=16,27$, $p<.000$ gruplar arasındaki farkın anlamlı düzeyde olduğu bulunmuştur. Farkın kaynağını görmek üzere gerçekleştirilen Bonferroni Ranj testi testi sonucunda Zorba (düşük) $\bar{X}=,62$ Zorba (orta) $\bar{X}=1,10$ ve Zorba (yüksek) $\bar{X}=1,07$ ortalama puanları ile grupların tamamından kaynaklandığı görülmüştür.

Tablo : 12

Gruplara Göre E-Toplamdan Etkilenme Düzeyleri Arasındaki Farklılıkları

E-Toplam	Ko	Sd	Kt	F	p
Gruplar arası	10,80	2	5,40	16,27	,000
Grup içi	73,67	22	,33		
Toplam	84,48	224			

406. İlişkilerde Sınırsızlık Ve İstismar İle Gruplarda Zorba Davranış Gösterme Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

Zorbalık düzeyinin L-toplamdan etkilenme düzeyini görmek için gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi sonucunda $F_{(2,224)}=13.97$, $p<.000$ gruplar arasındaki farkın anlamlı düzeyde olduğu bulunmuştur. Farkın kaynağını görmek üzere gerçekleştirilen Bonferroni Ranj testi testi sonucunda Zorba (düşük) $\bar{X}=,35$, Zorba (orta) $\bar{X}=,84$ ve Zorba (yüksek) $\bar{X}=,62$ ortalama puanları ile grupların tamamından kaynaklandığı görülmüştür

Tablo : 13**Gruplara Göre L-Toplamdan Etkilenme Düzeyleri Arasındaki Farklılıkları**

L-Toplam	Ko	Sd	Kt	F	p
Gruplar arası	9,19	2	4,59	13,97	,000
Grup içi	73,01	22	,32		
Toplam	82,21	224			

407. Sağlık ve Sosyal Sorunlar İle Gruplarda Zorba Davranış Gösterme Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

Zorbalık düzeyinin G-toplamdan etkilenme düzeyini görmek için gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi sonucunda $F_{(2,224)}=14.90$, $p<.000$ gruplar arasındaki farkın anlamlı düzeyde olduğu bulunmuştur. Farkın kaynağını görmek üzere gerçekleştirilen Bonferroni Ranj testi testi sonucunda Zorba (düşük) $\bar{X}=,54$ Zorba (orta) $\bar{X}=,89$ ve Zorba (yüksek) $\bar{X}=,69$ ortalama puanları ile grupların tamamından kaynaklandığı görülmüştür

Tablo: 14**Gruplara Göre G-Toplamdan Etkilenme Düzeyleri Arasındaki Farklılıkları.**

G-Toplam	Ko	Sd	Kt	F	p
Gruplararası	4,70	2	2,35	14,90	,000
Grupiçi	35,06	22	,15		
Toplam	39,77	224			

41. Sınıf Düzeylerine Göre Zorbalık Düzeyi Ve G.D.A.S.Ö. Farklılıklarına İlişkin Bulgular

Sınıf düzeylerine göre zorba puan farkını görmek üzere gerçekleştirilen t testi sonucunda $t=-5,74$, $p<05$ düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu farkın $\bar{X}_{(7.sınıf)}=23,28$ iken $\bar{X}_{(8.sınıf)}= 32,06$ olması nedeniyle 8. sınıflarda zorbalık puanı daha yüksek bulunmuştur.

Sınıf düzeylerine göre O-toplam farkını görmek üzere gerçekleştirilen t testi sonucunda $t=-3,79$, $p<05$ düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu farkın $\bar{X}_{(7.sınıf)}=,98$ iken $\bar{X}_{(8.sınıf)}=1,24$ olması nedeniyle 8. sınıflarda O-toplam daha yüksek bulunmuştur.

Sınıf düzeylerine göre İ-toplam farkını görmek üzere gerçekleştirilen t testi sonucunda $t=-2,32$, $p<05$ düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu farkın $\bar{X}_{(7.sınıf)}=,94$ iken $\bar{X}_{(8.sınıf)}=1,09$ olması nedeniyle 8. sınıflarda İ-toplam daha yüksek bulunmuştur.

Sınıf düzeylerine göre A-toplam farkını görmek üzere gerçekleştirilen t testi sonucunda $t=-4,35$ $p<05$ düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu farkın $\bar{X}_{(7.sınıf)}=,95$ iken $\bar{X}_{(8.sınıf)}=1,29$ olması nedeniyle 8. sınıflarda A-toplam daha yüksek bulunmuştur.

Sınıf düzeylerine göre S-toplam farkını görmek üzere gerçekleştirilen t testi sonucunda $t=-1,43$ anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>05$).

Sınıf düzeylerine göre V-toplam farkını görmek üzere gerçekleştirilen t testi sonucunda $t=-2,95$, $p<05$ düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu farkın $\bar{X}_{(7.sınıf)}=,81$ iken $\bar{X}_{(8.sınıf)}=1,05$ olması nedeniyle 8. sınıflarda V-toplam daha yüksek bulunmuştur.

Sınıf düzeylerine göre E-toplam farkını görmek üzere gerçekleştirilen t testi sonucunda $t=-2,86$, $p<05$ düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu farkın $\bar{X}_{(7.sınıf)}=,80$ iken $\bar{X}_{(8.sınıf)}=1,03$ olması nedeniyle 8. sınıflarda E-toplam daha yüksek bulunmuştur.

Sınıf düzeylerine göre L-toplam farkını görmek üzere gerçekleştirilen t testi sonucunda $t=-,83$, anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>05$).

Sınıf düzeylerine göre G-toplam farkını görmek üzere gerçekleştirilen t testi sonucunda $t=-1,18$ anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>05$).

Tablo: 15
Zorba Puanı ve Alt Ölçeklere göre 7 ve 8. Sınıf arasında T Testi Sonuçları.

Değişkenler	Sınıf	N	Ortalama	Ss	t	p
Zorba Puanı	7	102	23,28	12,31	-5,74	,000
	8	122	32,06	10,61		
O-Toplam	7	102	,98	,51	-3,79	,000
	8	122	1,24	,48		
İ-Toplam	7	102	,94	,48	-2,32	,021
	8	122	1,09	,42		
A-Toplam	7	102	,95	,58	-4,35	,000
	8	122	1,29	,58		
S-Toplam	7	102	,94	,48	-1,43	,153
	8	122	1,04	,46		
V-Toplam	7	102	,81	,60	-2,95	,003
	8	122	1,05	,59		
E-Toplam	7	102	,80	,59	-2,86	,005
	8	122	1,03	,61		
L-Toplam	7	102	,57	,63	-,83	,406
	8	122	,63	,57		
G-Toplam	7	102	,67	,44	-1,18	,237
	8	122	,74	,39		

O-toplam: Otoriter – Baskıcı Tutum, İ-Toplam: Aile İçindeki İlişkilerdeki Duyarsızlık ve Tutarsızlık, A-Toplam: Anne-Baba İlişkilerindeki Uyumsuzluk, S-Toplam: Aile İçindeki Sosyal Etkinliklerdeki Kısıtlılık, V-Toplam: Ev Ortamındaki Düzensizlik, E-Toplam: Ekonomik Sorunlar, L-Toplam: İlişkilerde Sınırsızlık Ve İstismar, G-Toplam: Sağlık ve Sosyal Sorunlar

42. Cinsiyet Değerlerine Göre Öğrencilerin Zorbalık ve G.D.A.S.Ö Farklarına İlişkin Bulgular

Cinsiyete göre zorba puan ve alt ölçekler arasındaki farkı görmek üzere gerçekleştirilen t testi sonucunda; zorba puan ve alt ölçeklerden bir alt boyut dışında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Farkın anlamlı olarak gözlendiği tek alt boyut olan G Toplamda ise $t = -1,97$, $p < 0.00$ düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu farkın $\bar{X}$

$(kız)=,62$ iken $(erkek)=\bar{X},74$ olması nedeniyle erkeklerde G-Toplamdan etkilenme düzeyi daha yüksek bulunmuştur.

Tablo: 16

Zorba Puanı ve Alt Ölçeklere göre Kız ve Erkekler arasında T Testi Sonuçları.

Değişkenler	Cinsiyet	N	Ortalama	Ss	t	p
Zorba Puanı	Kız	60	28,27	11,26	,16	,868
	Erkek	165	27,96	12,57		
O-Toplam	Kız	60	1,17	,46	,86	,387
	Erkek	165	1,10	,53		
İ-Toplam	Kız	60	1,09	,45	1,33	,182
	Erkek	165	1,00	,45		
A-Toplam	Kız	60	1,25	,59	1,74	,082
	Erkek	165	1,09	,60		
S-Toplam	Kız	60	,96	,42	-,67	,499
	Erkek	165	1,03	,49		
V-Toplam	Kız	60	1,00	,61	,77	,437
	Erkek	165	,92	,60		
E-Toplam	Kız	60	,92	,56	-,19	,845
	Erkek	165	,93	,63		
L-Toplam	Kız	60	,51	,63	-1,47	,142
	Erkek	165	,64	,59		
G-Toplam	Kız	60	,62	,41	-1,97	,050
	Erkek	165	,74	,42		

O-toplam: Otoriter – Baskıcı Tutum, İ-Toplam: Aile İçindeki İlişkilerdeki Duyarsızlık ve Tutarsızlık, A-Toplam: Anne-Baba İlişkilerindeki Uyumsuzluk, S-Toplam: Aile İçindeki Sosyal Etkinliklerdeki Kısıtlılık, V-Toplam: Ev Ortamındaki Düzensizlik, E-Toplam: Ekonomik Sorunlar, L-Toplam: İlişkilerde Sınırsızlık Ve İstismar, G-Toplam: Sağlık ve Sosyal Sorunlar

43.Zorba Puanlarla Alt Ölçekler Arasında Korelasyon İlişkisi

Çocuklara ait zorba puanlarıyla alt ölçeklerden etkilenme düzeyi arasında ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla korelasyon uygulanmıştır. Test sonuçları bütün alt ölçeklerden etkilenme düzeyleri ile zorba puanları arasında korelasyon ilişkisi olduğunu göstermiştir;

Zorba puanı ile G-Toplamdan etkilenme arasında istatistiksel olarak anlamlı derecede pozitif korelasyon olduğu belirlenmiştir ($r=0.202$, $n=225$, $p<0.02$, iki uçlu). Aynı şekilde Zorba puanı ile L-Toplamdan etkilenme arasında istatistiksel olarak anlamlı derecede pozitif korelasyon ilişkisi olduğu belirlenmiştir ($r=0.202$, $n=225$, $p<0.02$, iki uçlu). Diğer alt ölçeklerden Zorba puanı ile E-Toplamdan etkilenme arasında da istatistiksel olarak anlamlı derecede pozitif korelasyon vardır ($r=0.308$, $n=225$, $p<0.00$, iki uçlu).

Zorba puanı ile V-Toplamdan etkilenme arasında istatistiksel olarak anlamlı derecede pozitif korelasyon vardır ($r=0.534$, $n=225$, $p<0.00$, iki uçlu). Zorba puanı ile S-Toplamdan etkilenme arasında istatistiksel olarak anlamlı derecede pozitif korelasyon vardır ($r=0.264$, $n=225$, $p<0.00$, iki uçlu).

Zorbacı puanı ile A-Toplamdan etkilenme arasında istatistiksel olarak anlamlı derecede pozitif korelasyon vardır ($r=0.570$, $n=225$, $p<0.00$, iki uçlu). Zorba puanı ile İ-Toplamdan etkilenme arasında istatistiksel olarak anlamlı derecede pozitif korelasyon vardır ($r=0.521$, $n=225$, $p<0.00$, iki uçlu). Zorba puanı ile O_Toplamdan etkilenme arasında istatistiksel olarak anlamlı derecede pozitif korelasyon vardır ($r=0.523$, $n=225$, $p<0.00$, iki uçlu).

Tablo: 17
Zorba Puanı İle Alt Ölçekler Arasındaki Korelasyon Sonuçları.

	Zorba Puanı	G-Toplam	L-Toplam	E-Toplam	V-Toplam	S-Toplam	A-Toplam	İ-Toplam	O-Toplam
Zorba Puanı	1								
G-Toplam	,202* *	1							
L-Toplam	,202* *	,470 **	1	,					
E-Toplam	,308* *	,282 **	,246* *	1					
V-Toplam	,534* *	,515 **	,458* *	,341* *	1				
S-Toplam	,264* *	,468 **	,305* *	,529* *	,474* *	1			
A-Toplam	,570* *	,357 **	,266* *	,302* *	,666* *	,398* *	1		
İ-Toplam	,521* *	,444 **	,345* *	,440* *	,664* *	,541* *	,662* *	1	
O-Toplam	,523* *	,438 **	,394* *	,451* *	,663* *	,596* *	,715* *	,754* *	1

O-toplam: Otoriter – Baskıcı Tutum, İ-Toplam: Aile İçindeki İlişkilerdeki Duyarsızlık ve Tutarsızlık, A-Toplam: Anne-Baba İlişkilerindeki Uyumsuzluk, S-Toplam: Aile İçindeki Sosyal Etkinliklerdeki Kısıtlılık, V-Toplam: Ev Ortamındaki Düzensizlik, E-Toplam: Ekonomik Sorunlar, L-Toplam: İlişkilerde Sınırsızlık Ve İstismar, G-Toplam: Sağlık ve Sosyal Sorunlar

BEŞİNCİ BÖLÜM

5 TARTIŞMA VE YORUM

50. Aile Tutumlarına Göre Zorba Davranış Göstermeye İlişkin Bulguların Yorumları

Bu çalışmada kullanılan G.D.A.S.D.Ö. de yer alan baskıcı ve otoriter tutumla ilgili alt ölçeğe bakıldığında, çocuklarda zorba davranışlar arttıkça aile içindeki otoriter baskıcı tutumdan etkilenme düzeyleri de artmaktadır. Gruplar içerisinde yüksek zorba puanı olan çocukların, ailenin otoriter ve baskıcı tutumundan diğer gruplara göre daha çok etkilendiği görülmektedir.

Çocuklarda görülen zorbacı davranışların nedenleri ile ilgili olarak literatürde farklı fikirler ileri sürülmüştür. Bu konuda daha önce yapılan çalışmaların bir kısmında otoriter, reddedici, ailelerden gelen çocuklarda, zorbacı davranışların daha çok gözlemlendiği belirtilmektedir (BATSCHE ve diğerleri, 2002). Ayrıca çocuğunu bağırarak ve döverek disipline eden aileler çocuklarına bu tarz davranışları öğretirler (ROSS, 2002). Diğer yandan, Sourander ve arkadaşları (2000), ailenin demografik özellikleri, eğitim seviyesinin ve aile yapısının zorbacı davranışlar üzerinde etkili olmadığını söyler. Selçuk ve Güner (2000) ile Ross (2002), aşırı koruyucu anne baba tutumlarının çocukta zorbalarla başa çıkmak için gerekli olan becerilerin gelişmesini engellediğini söyler. Olweus (1978), aileler tarafından korunan çocukların kurban olduklarını belirtmiştir.

Bizim araştırmamız, zorba davranış gösteren çocukların aile içindeki otoriter ve baskıcı tutumdan etkilenebilmektedir. Ve zorba davranışların oluşmasında aile tutumlarının etkili olduğu yönündeki araştırmaları desteklemektedir.

G.D.A.S.D.Ö. de yer alan, ilişkilerdeki duyarsızlık ve tutarsızlıkla ilgili alt ölçeğe bakıldığında, zorba davranış gösteren çocukların, ailenin bu tür tutumlarından rahatsız olduğu görülmüştür. Ortalamalara bakıldığında çocuklardaki zorba davranışlar arttıkça

İaile içindeki ilişkilerdeki duyarsızlık ve tutarsızlıktan etkilenme düzeyi de artmaktadır. Aile içi ilişkilerdeki duyarsızlık ve tutarsızlıktan, yüksek zorbacı puana sahip çocukların düşük ve orta zorbacı puana sahip çocuklardan daha çok etkilendiği görülmektedir. Ailenin çocuğa karşı tutumların zorbacı davranışlar üzerindeki etkilerini ortaya koyan araştırmalara Ross (2002) bakıldığında, evde ilgisizliğe maruz kalan çocuklarda zorbacı davranışların daha çok gözlemlendiği bulunmuştur.

Bizim araştırmamız çocukların zorba davranış göstermesinde ev içerisindeki ilişkilerdeki tutarsızlığın ve duyarsızlığın etkili olduğu söylenebilir ve bu yönde yapılan araştırmaları destekler niteliktedir.

G.D.A.S.D.Ö. de yer alan, anne baba ilişkilerindeki uyumsuzlukla ilgili alt ölçeğe bakıldığında aile içi tartışma ve kavgalara yönelik olduğu görülmektedir. Bu ölçekten elde edilen verilere zorba davranış gösteren çocukların aile içindeki tartışma, kavga ve anne baba arasındaki uyumsuzluktan etkilendiği görülmüştür. Ortalamalara bakıldığında anne-baba ilişkilerindeki uyumsuzluktan etkilenme düzeyi en fazla yüksek zorbacı puana sahip çocuklardadır. Bir başka deyişle zorba davranışın düzeyi arttıkça, çocukların anne baba arasındaki uyumsuzluktan etkilenme düzeyleri de artmaktadır. Zorba çocuklarla yapılan araştırmalarda, aile içi yaşanan olayların etkili olduğu görülmüştür. Çok sık kavga eden aileler, ebeveynleri tarafından gösterilen hırçın davranışların çocuklar için model olması veya ebeveynlerin birbirine karşı fiziksel ve sözsel hırçınlığa başvurmaları, çocukta fiziksel ve sözsel hırçınlık olarak ortaya çıkaracağı, çocuğun babasının annesine uyguladığı şiddeti görmesinden dolayı zorbacı davranışların ortaya çıktığı yapılan araştırmalarda sunulmuştur (JAFİE, WOLFE & WILSON, 1990). Batsche ve Knoff (1994), yaptığı çalışmasında zorba çocukların en ufak bir şeyde kavga eden, zayıf problem çözme becerileri olan ailelerden geldiğini belirtmiştir.

Bizim araştırmamızda çocuklardaki zorba davranışların ortaya çıkmasında anne baba arasındaki ilişkilerdeki uyumsuzluğun etkili olabileceği yönündedir ve bu bulgumuz yapılan araştırmaları destekler niteliktedir.

G.D.A.S.D.Ö. de yer alan, sosyal etkinliklerdeki kısıtlılıkla ilgili alt ölçeğe verilen yanıtlar incelendiğinde çocuklar üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu görülmektedir. Aile

içinde ilgisizliğe, şiddete, birçok olumsuz sözlerle maruz kalan çocukların sosyal yaşantılarının da aile tarafından kısıtlanmış bir şekilde yaşıyor olmaları, zorba davranışlar üzerinde etkisinin olduğu söylenebilir.

Bu alt ölçeğe genel olarak bakıldığında, gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Ortalamalara bakıldığında zorba davranış düzeyi orta olan çocukların sosyal etkinliklerde kısıtlılıktan etkilenme düzeyleri diğer gruplara göre daha yüksektir.

G.D.A.S.D.Ö. de yer alan, ev ortamındaki düzensizlikle ilgili alt ölçek incelendiğinde, bu tür sorunun evde olduğunu kabul eden çocukların üzerinde rahatsızlığa neden olduğu görülmektedir. Bu nedenle evleri dağınık ve düzensiz olan çocukların bu düzensizliğin bir sonucu olarak davranışlarının üzerinde bir etkisinin olduğu söylenebilir. Bulgulara bakıldığında, gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Ortalamalara bakıldığında ev ortamındaki düzensizlikten etkilenme düzeyi en fazla yüksek zorbacı puana sahip çocuklardadır. Bir başka deyişle zorba davranış düzeyi arttıkça, ev ortamındaki düzensizlikten etkilenme düzeyinde de artış vardır. Araştırmamız düzensiz bir ev içerisinde yetişen çocuğun zorba davranışları daha çok gösterebileceğini destekler niteliktedir.

G.D.A.S.D.Ö. de yer alan ekonomik sorunlarla ilgili alt ölçek incelendiğinde ailenin ekonomik sorunlarının çocuk üzerinde etkili olduğu ve rahatsızlık oluşturduğu söylenebilir. Ortalamalara bakıldığında ekonomik sorunlardan etkilenme düzeyi en fazla orta ve yüksek zorba puana sahip çocuklardadır. Bir başka deyişle zorba davranış düzeyi arttıkça, aile içindeki ekonomik sorunlardan etkilenme düzeyi de artmaktadır. Böylece ekonomik sorun yaşayan ailelerin çocuklarında zorba davranışların daha çok görülebileceği söylenebilir.yapılan araştırmalara bakıldığında, zorba öğrenciler incelenirken, ailenin ekonomik durumu, eğitim seviyeleri de dikkate alınmıştır. Mellor (2002) zorbalık eden kişiler hemen hemen bütün sosyal sınıflardan ailesi olanlardan geldiğini, ailesi işçi olan çocukların zorbalığa başvurma olasılığı daha fazla olmasına karşın ailesi profesyonel ve yönetimsel işe sahip olanlar hemen hemen hiç zorbalığa başvurmadığını araştırmasında sunmuştur. Fakat Pişkin (2003) kurban öğrencilerin oranının SED açısından farklılaşmadığını, zorba öğrencilerin ise en fazla üst SED’de olduğunu, zorba-kurban öğrencilerin ise en fazla alt SED’de olduklarını belirtmektedir. Bizim araştırmamızın

bulguları ise, zorba davranış düzeyi arttıkça ekonomik sorunlardan daha çok etkilendiğini göstermektedir. Literatürdeki çalışmalara da bakıldığında zorbacı davranış gösteren çocukların ailenin ekonomik durumundan etkilendiği yönündedir ve bulgumuz araştırmaları destekler niteliktedir.

G.D.A.S.D.Ö. de yer alan, ilişkilerde sınırsızlık ve istismar alt ölçeği incelendiğinde zorba çocukların ev ortamındaki ilişkilerdeki sınırsızlıktan rahatsız olduğu söylenebilir. Ortalamalara bakıldığında İlişkilerde sınırsızlık ve istismardan etkilenme düzeyi en fazla orta zorba puana sahip çocuklardır. Bir başka deyişle zorba davranış düzeyi arttıkça , çocukların aile içindeki ilişkilerde sınırsızlık ve istismardan etkilenme düzeyleri de artmaktadır.

G.D.A.S.D.Ö. de yer alan sağlık ve sosyal sorunlarını kapsayan yedi soru vardır. Bu alt ölçekteki bulgular incelendiğinde aile içindeki sağlık ve sosyal sorunların çocukları olumsuz etkilediği söylenebilir. Ortalamalara bakıldığında sağlık ve sosyal sorunlardan etkilenme düzeyi en fazla orta zorba puana sahip çocuklardır. Fakat diğer gruplardaki düşük ve yüksek zorba düzeydeki çocukların da aile içindeki sağlık ve sosyal sorunlardan oldukça çok etkilendiği söylenebilir.

51. İlköğretim 7. ve 8. Sınıflar Arasında Zorba Puanlar, Alt Ölçekler ve Cinsiyete İlişkin Bulguların Yorumları

7. ve 8. sınıflardaki grupların zorba puanlarına bakıldığında 8. sınıftaki öğrencilerin zorba puanlarının 7. sınıftaki öğrencilere göre yüksek çıktığı görülmüştür.

7. ve 8. sınıflardaki zorba davranışlara sahip çocuklara göre alt ölçekler arasındaki farklılığa genel olarak bakıldığında, 8. sınıflardaki zorba çocukların aile içindeki otoriter baskıcı tutumdan, anne-baba ilişkilerinde uyumsuzluktan, İlişkilerde duyarsızlıktan, ev ortamındaki düzensizlikten, ekonomik sorunlardan 7.sınıf zorba öğrencilerine göre daha çok etkilendiği görülmektedir.

Seals (2002), Hoover ve Oliver (1996), yaptıkları araştırma bulgularına göre zorba davranışlar sınıf seviyesi yükseldikçe artmaktadır. 6. sınıflara göre 7. ve 8. sınıflarda

zorbacı davranışlar daha çok yaygın görülmektedir ve fiziksel zorbalık azalırken sözsöz zorbalığın arttığı gözlenmiştir.

Bizim araştırma bulgularımıza bakıldığında 8.sınıftaki çocukların, 7.sınıftaki çocuklara göre ailevi sorunlardan daha çok etkilendiği görülmüştür ve bu etkinin zorba davranış göstermede etkili olabileceği söylenebilir.

Zorbacı puanla cinsiyet arasındaki ilişki olup olmadığına t testi ile bakılmıştır. Zorba düzeyle cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yapılan birçok çalışma erkeklerin kızlardan daha çok zorba davranış gösterdiği bulgularına sahiptir. Buna karşılık bizim çalışmamız herhangi bir farklılık bulmamıştır bunun nedeninin üzerinde çalışma yapılan kız ve erkeklerin zorba olarak önceden tespit edilmiş olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Cinsiyete göre alt ölçeklerden etkilenme düzeylerine bakıldığında ise aile içinde sağlık ve sosyal sorunlardan erkek zorba çocukların kızlara göre daha çok etkilendiği görülmektedir. Diğer alt ölçeklerden ise kız ve erkeklerin etkilenme düzeyleri arasında herhangi bir farklılık bulunmamıştır.

Ölçeğimizin alt ölçekleri ile çocukların zorba puanları arasındaki ilişkiye bakıldığında, alt ölçeklerin tümüyle, zorba puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı derecede pozitif korelasyon olduğu gözlenmiştir. Zorba davranış gösteren çocukların aile sorunlarından etkilendiği söylenebilir.

ALTINCI BÖLÜM

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

60. Sonuç

İlköğretim 7.ve 8. sınıf öğrencilerindeki zorba davranışların aile sorunlarına göre incelenmesinde elde edilen bulgulara dayanılarak aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

Çocukların zorba davranış göstermesinde, ailelerin çocuklara gösterdikleri tutum ve davranışların, aile içi ilişkilerin, ailenin sosyal çevreyle olan ilişkilerinin ve ailenin ekonomik sorunlarının etkili olduğu bulundu.

8.sınıftaki zorba davranışlara sahip öğrencilerin, 7.sınıftaki zorba davranışlara sahip öğrencilerden daha çok ailevi sorunlardan etkilendiği bulundu.

Bu çalışmada Türkiye’de zorba davranışlar üzerinde yapılan diğer çalışmalardan farklı olarak zorba davranışlar ile aile sorunları ilişkilendirilmiştir. Elde edilen bulgular üzerinde daha güvenilir yorumlara ulaşabilmek için çok sayıda araştırmaya gereksinim vardır.

61. Öneriler

Bu çalışmada uygulanan ölçeğin analizinden elde edilen sonuçlara dayanılarak bazı önerilerde bulunulabilir;

1. Okullarda zorba olarak tanımlanan öğrencilerin tanımlamada kurban-zorba, kurban ayrımı çok dikkatli yapılmalıdır.
2. Zorba davranışları engellemeye yönelik çalışmalar erken sınıflarda başlatılmalı ve sonraki sınıflarda pekiştirilmelidir.
3. Danışanı hız alan ve bilişsel-davranışsal yaklaşımla yapılan grupla psikolojik danışmalarla zorba davranış gösteren ve kurban olan çocuklarla etkili çalışmalar yapılabilir.

4. Kişisel ve sosyal becerileri geliştiren, karar verme ve sosyal problem çözme, akran müzakeresi, çatışma yönetim becerileri, akran baskısına direnme, etkili iletişim becerileri, arkadaşlık, birbirine saygı duyma, birbirine özen gösterme, nezaket üzerine odaklaşan programlar hazırlanabilir.
5. Bu programlarda yer alabilecek sınıf ve branş öğretmenleri de etkileşime dayalı tekniklerde rahat olmamaları ya da daha az beceri sahibi olmaları nedeniyle etkileşime dayalı teknikler konusunda eğitilebilirler.
6. Disipline sahip etkili sınıf ortamları, sınıfın olumlu kontrolü zorba davranışların önlenmesinde etkili olabilir.
7. Okulun olumlu atmosferini artırmaya yönelik programlar yürütülebilir.
8. Yurtdışında yapılan önleme çalışmaları incelenerek ülke normlarına uygun olarak uyarlanabilir.
9. Kurban ve zorbalara duygularını tanımlama ve farkındalıklarını sağlamak için empati, davranış kontrolü, kendi kendini denetleme stratejileri, atılganlık eğitimi, konularında uygun çalışma grupları düzenlenebilir.
10. Zorba öğrencilerin bu davranışlarının kaynaklarını araştırırken öncelikle çocuğun aile ilişkileri üzerinde durulmalıdır.
11. Etkili ana baba programlarıyla çocuklardaki zorba davranışlar önenebilir, aile içi ilişkilerin sıcaklaştırılması, ev içerisinde sevgi ortamının oluşturulması yönünde anne babaya yönelik çalışmalar seminerler yapılabilir.
12. Okul içinde sözel ya da fiziksel zorbalık yapan çocukları okul idaresi, okul psikolojik danışmanı aracılığıyla önce çocuğun problem alanlarının çözülmesine yardımcı olunmalıdır.
13. Okul psikolojik danışmanları ülkemizde çok önemsenmeyen fakat her okulda bulunan ve gittikçe artış gösterdiği araştırmalarla ortaya konan (PİŞKİN, 2003) zorba davranışlar hakkında aile seminerleri düzenlemelidir
14. Belirgin bir şekilde zorbalığı çok sık kullanan çocukların aileleriyle özel görüşmeler ve ev ziyaretleri, psikolojik danışmanlar tarafından yapılmalıdır.

15. Zorba davranışların evde kendini ispatlayamayan öğrencilerde var olduğu düşünülürse zorba öğrencilere okul ortamında kendilerini ifade edebilecekleri ortamlar oluşturulmalıdır.
16. Ailelerin sosyoekonomik özellikleri, okulun bulunduğu çevre değişkenleri dikkate alınarak yeni çalışmalar yapılmalıdır.
17. Okul içindeki zorba öğrencilerin yine, öğrencilerden alınacak bilgiler doğrultusunda tespit edilmesi ve bu bağlamda farklı değişkenlerin incelenmesi yapılmalıdır.
18. Özel okullarla devlet okulları arasında, zorba davranışların görülme sıklığı, cinsiyet faktörü, ailenin demografik özellikleri, üzerinde çalışmalar yapılmalıdır.
19. Okullarda kurbanlarının zorba öğrencilerinden her zaman arka planda kaldığı bu nedenle kurbanlar üzerinde de aile, kişilik özellikleri üzerinde çalışmalar yapılmalıdır.
20. Psikolojik danışmanlar kurbanlara, zorbalara karşı ne tür davranışlarda bulunabileceklerine yönelik programlar hazırlamalıdır.
21. Okul içinde zorba davranışları azaltmak için geleneksel okul başarı sınıfları, akademik olmayan standartlar (başkalarına yardımı ödüllendirme, barış elçisi olma, barış savaşçısı olma).

YARARLANILAN KAYNAKLAR

a. Kitaplar

- BRIDGE, Berna : Zorbalık Bilinmeyen Çeşitleri Ve Çözümleri, Beyaz Yayınları, İstanbul, 2003, s.20-104.
- JAFFE, P. WOLFE, P. Children Of Battered Woman, Newbury Park CA: Sage,
WILSON, S. : 1990, s.98-117.
- KARASAR, Niyazi : Bilimsel Araştırma Yöntemi, Ankara, 1998, s. 24-77.
- KILIÇCI, Yedigâr : Okulda Ruh Sağlığı, Anı Yayıncılık, Ankara, 2000, s. 68-79.
- KORKUT, Fidan : Okul Temelli Önleyici Rehberlik Ve Psikolojik Danışma, Anı Yayıncılık, Ankara, 2004, s.317-338.
- OLAFSEN, R.N. ve
VIEMERÖ, V. : Bully/Victim Problems And Coping With Stress in School Among 10 To 12 Year Old Puplis And Aland, Finland, Aggressive Behavior, 2000, s.26-57-65.
- OLWEUS, D. : Aggression In The School:Bullies And Whipping Boys, New York :Wiley, Aggression In The School, 1978, s.211-258.
- OLWEUS, D. : Bullying At School: What We Know And What Wee Can Do, Oxford, UK: Blackwell, 1993, s.112-202.

- PLUCKER, J.A. : Positive Approaches To Preventing School Violence
Peace Building In School And Communities,National
Association Of Secondary School Principals, 2000,
s.84.
- ROLAND, E.,MUNTHE,E : Bullying: An International Approach, London, 1989,
s.89-147.
- SELÇUK, Z., GÜNER, N. : Sınıf içi Rehberlik Uygulamaları, Pegem Yayıncılık,
Ankara, 2000, s.49-54.
- TITLE, B. B. : Bully/Victim Conflict – An Overview for Educators,
Johnson Institute-QUS Inc, Minneapolis, 1999, s.26-
115.
- TYSON, P.D. : Physiological Arousal Reactive Aggression and The
Induction of an Incompatible Relaxation Response,
Aggression and Violent Behavior, 1998, s.143-158.
- YAVUZER, Haluk : Çocuk Psikolojisi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993,
s.134-156.
- YILDIRIM, P.K. ve OTRAR, Öğretmen Ve Aileler İçin Rehber Kitap,Atlas Yayın
M. : Dağıtım, İstanbul, 2003.
- YÖRÜKLOĞLU, Atalay : Gençlik Çağı Ruh Sağlığı Ve Ruhsal Sorunlar, Özgür
Yayınları, İstanbul, 1996, s.138-415.

b. Makaleler ve Bildiriler

- AUSTIN, S. ve JOSEPH, S. : “Assessment of Bully/Victim Problems In 8 To 11 Years-Old”, **British Journal of Educational Psychology**, 66, 1996, s.447-456.
- AHMAD, Y. & SMITH, P. : Bullying in Schools and The Issue of Sex Differences, in John Archer (Ed.), *Male Violence*, London, 1994, s. 70-83.
- AHMED, E. & BRAITHWAITE, V. : “Bullying and Victimization: Cause for Concern for Both Families and Schools”, **School Psychology**, 7, 2004, s.35-54.
- AYDOĞAN, Y. & KILINÇ, F.E. : “Akran Zorbalığını Önlemede Bir Program”, I. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Uluslar Arası Katılımlı Sempozyum, İstanbul, 28-31 Mart 2006.
- BALDRYN, A.C. & FARRINGTON, D.F. : “Bullies and Delinquents: Personal Characteristics and Parental Styles”, **Journal of Community Appl.Soc.Psychol**, 10, 2000, s.17-31
- BANKS, R. : “Bullying in Schools”, **Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education**, Retrived August 23, 2000, s.56-64.
- BATSCHE, G. M. ve KROFF, H. M. : “Bullies and Their Victims Understanding A Persuasive Problem in The Schools”, **School Psychology**, 23, 1994, s. 165-174.

- BOND, L. ve diğ. : “Does Bullying Cause Emotional Problems? A Prospective of young Teenagers”, **British Medical Journal**, 323, 2001, s. 480-484.
- BOWERS ve diğ. : “Perceived Family Relationships of Bullies, Victims and Bully/Victims in Middle Childhood”, **Journal of Social and Personal Relationships**, 11, 1994, s.215-232.
- BRANWHITE, T. : “Bullying and Student Distress: Beneath The Tip of The Iceberg, Educational Psychology: an International **Journal of Experimental Educational Psychology**, 1994, s. 59-71.
- BYRNE, B.J. : “Bullies and Victims in A School Setting With Reference to Some Dublin Schools”, **The Irish Journal of Psychology**, 15, 1994, s.574-586.
- COLE, E. : “Responding to School Violence Understanding Today for Tomorrow”, **Journal of Psychology**, 11,1995, s.108-116.
- CLARKE. E.A. & KISELICA, M. S. : “A Systemic Counseling Approach to The Problem At Bullying. Elementary Scholl”, **Guidance And Counseling** 31, 1997, s. 310-315.
- ÇINKIR, Ş. : “Okullarda Kaba Güç: Türleri, Etkileri ve Önleme Stratejileri”, I. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Uluslar Arası Katılımlı Sempozyum, İstanbul, 28-31 Mart 2006.

- DÖLEK, N. & ÖZDEMİR, N.: “Okullarda Kabadayılık ve Zorbaca Davranışlar”, III. Ulusal PDR Kongresinde Gerçekleştirilen Çalışma Gurubu, Çukurova Ün., 1996.
- DÖLEK, N. : “Öğrencilerde Zorbaca Davranışlar”, Gizem İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Dergisi, 1, 2000, s.26-28.
- EDWARDS, C.H. : “Student Violence and The Moral Dimension of Education”, **Psychology in The Schools**, 38, 2001, s.249-257.
- ESPELAGE, D.L., ve diğ. : “Examining The Social Context of Bullying Behaviors in Early Adolescence” **Journal of Counseling and Development**, 78, 2000, s.326-333.
- GARRITY, C. ve diğ. : “Bully Proofing Your School: Creating A Positive Climate”, **Intervention In School And Clinic**, 4, 1997, s.235-243.
- GLOVER, D. ve diğ. : “Bullying In 25 Secondary Schools: Incidence, Impact and Intervention”, **Educational Research**, 2, 2000, s.141-156.
- HART, ve diğ. : “Maternal and Paternal Disciplinary Styles: Relations With Preschoolers Playground Behavioral Orientations and Peer Status”, **Child Development**, 63, 1992, s. 879-892.
- HOOVER, J.H., & HAZLER, “Bullies and Victims Elementary School ”, **Guidance**

- R.J. : **and Counseling**, 25, 1991, s.212-219.
- KALTIALA- HEINO, R. ve diğ. : “Bullying, Depression And Suicidal Ideation In Finnish Adolescents: School Survey”, **British Medical Journal**, 1999, s.348-513.
- KAPICI, E.G. : “İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığa Maruz Kalma Türünün ve Sıklığının Depresyon, Kaygı ve Benlik Saygısı İle İlişkisi”, **Ankara Üniv.Eğit.Bil.Fak.Dergisi**, 37, 2004, s.1-13.
- LAGRACE, A.M. : “Social Skills Training with Children: Where Do We Go From Here?” **Journal of Clinical Child Psychology**, 22, 1990, s. 295.
- LOBER, R. : “A Social Learning Approach to The Reduction of Coercive Process in Child Abuse Families: A Molecular Analysis”. **Advances in Behavior Research and Therapy**,.6,.1984, s.29-45.
- LOBER, R. : “Development and Risk Factors of Jivenile Antisocial Behavior and Delinquency”, **Clinical Psychology Review**, 10, 1990, s.1-41.
- MA, X. : “Bullying and Being Bullied: to What Extent Are Bullies Also Victims?”, **American Educational Research Journal**, Vol.38, No.2 (summer 2001), s. 351-370.
- MAINES, B & ROBINSON,G. : The No Blame Approach to Bulling in Schools, ISPA : İstanbul Kolezyumu’nda Sunulan Bildiri Metni, 1992,

s.89.

- McCARTHY, Kelly : “Okullardaki Şiddeti Kaldırın”, **Güncel Psikoloji Dergisi**, Aralık 2000, s.14.
- McCLOSKEY, L.A. & STUEWIG, J. : “The Quality of Peer Relationships Among Children Exposed to Family Violence”, **Development and Psychopathology**, 13, 2001, s.83-96.
- Mc GONNON, Mary K. : Unpublished Study. University of Connecticut Stars, CT, 1998, s.83-97.
- MENESINI, E, ve diğ. : “Interactional Styles of Bullies and Victims Observed In A Competitive and A Cooperative Setting”, **Journal Of Genetic Psychology**, 3, 2000, s.261-282.
- OLIVER, R., OAKS, I. & HOOVER, J.H. : “Family Issues And Interventions in Bully And Victim Relationships”, **Sch. Counselor**, 41, 1994, s.199-202.
- OLWEUS, D. : “Familial And Temperamental Determinants Of Aggressive Behavior In Adolescent Boys: A Causal Analysis”, **Dev. Psychol.**, 16, 1980, s.644-660.
- OLWEUS, D. : “Bully / Victim Problems Among School Children: Basic Facts And Effects Of A School Based Intervention .Program”, In .D. J. Pepler & K. H. Rubin (Eds), **The Development And Treatment Of Childhood Aggression**, 1991, ss. 411-448.
- OLWEUS, D. : “Bullying At School: Basic Facts And Effects of A School Based Intervention Program”, **Journal of Child**

Psychology and Psychiatry, 35, 1994, ss.1171-1190.

- ÖZEN, D.Ş. : “Akran Zorbalığına Maruz Kalmanın Olası Yordayıcıları Ve Cinsiyet İle Yaşa Bağlı Değişimleri”, I. Şiddet Ve Okul: Okul Ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet Ve Alınabilecek Tedbirler Uluslar Arası Katılımlı Sempozyum, İstanbul, 28-31 Mart 2006.
- ÖZMEN, S.K. : “İlköğretim Öğrencilerinin Maruz Kaldıkları Zorbalığın Türleri Ve Sıklığı-Kars İli Örneği”, I. Şiddet Ve Okul: Okul Ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet Ve Alınabilecek Tedbirler Uluslar Arası Katılımlı Sempozyum, İstanbul, 28-31 Mart 2006.
- PAKASLAHTI, L. : “Children’s and Adolescents’ Aggressive Behavior in Context: The Development and Application of Aggressive Problem-Solving Strategies”, **Aggression and Violent Behavior**, 5, 2000, s.467-490.
- PARKER, J. & ASHER, S. : “Peer Acceptance and Later Personal Adjustment: Are Low Accept Children “At Risk”?”, **Psychological Bulletin**, 102, 1987, s. 357-389.
- PERRY, L.C. : “Victims of Peer Aggression”, **Developmental Psychology**, 24, 1998, s. 807-814.
- PİŞKİN, Metin : “Okullarımızda Yaygın Bir Sorun:Akran Zorbalığı “ VII.Ulusal PDR Kongresi , Malatya , 9-11 Temmuz 2003.
- RIGBY, K. : “School Children’s Perceptions of Their Families And Parent As A Function of Peer Relations”, **The Journal**

of Genetic Psychology, 4, 1993, s.501-513.

- RIGBY, K., SLEE, P.T. : “Dimensions of Interpersonal Relation Among Australian Children and Implications for Psychological Well-Being”, **The Journal of Social Psychology**, 133, 1991, s.33-42.
- RIGBY, K., SLEE, P.T. : “Bullying Among Australian School Children’s Reported Behavior and Attitudes to Victims”, **Journal At Social Psychology**, 1993, s. 615-627.
- RINER, M.E & SAYWELL, R.M. : “Development of The Social Ecology Model of Adolescent Interpersonal Violence Prevention (SEMAIVP)”, **Journal of School Healt**, 72, 2002, s.67-71.
- ROBERTS, Jr. : “The Bully As Victim: Understanding Bully Behaviors To Increase The Effectiveness of Interventions”, **Professional School Counseling**, 4, 2000, s.148-156.
- ROGOSCH, C.ve diğ. : “The Role of Child Maltreatment in Early Deviation in Cognitive and Affective Processing Abilities and Later Peer Reationship Problems”, **Developmental Psychopathogy**, 7, 1995, s.591-609.
- ROSS, D. M. : “Childhood Bullying and Teasing: What School Personnel and Parents Can Do”, Alexandria, Va:**American Counseling Association**, 1996, s.87-99.
- SALMIVALLI, C. : “Participant Role Approach To School Bullying: Implications for Interventions”, **Journal of**

Adolescence, 22, 1999, 453-459.

- SCHWAARTZ, D. ve diğ. : “The Early socialization of Aggressive Victims Of Bullying” **Child Development**, 68, 1997, s. 665-675.
- SCHWAARTZ, D.ve diğ. : “The Emergence of Chronic Peer Victimization in Boy’s Play Groups”, **Child Development**, 64, 1993, s. 1755-1772.
- SCHWAARTZ, D.,
PROCTOR, L.J : “Community Violence Exposure and Children’s Social Adjustment in The School Peer Group The Mediating Roles of Emotion Regulation and Social Consulting”, **Journal of Consulting and Clinical Psychology**, Vol.68, Nr.4 (August 2000), s.670-683.
- SCHWAARTZ, D. ve diğ. : “Early Behavior Problems As A Predictor of Later Peer Group Victimization: Moderators and Mediators in The Pathways Of Social Risk”, **Journal of Abnormal Child**, 1999, s.15.
- SLEE, P.T. : “Situational and Interpersonal Correlates of Anxiety Associated with Peer Victimization Child” **Psychology and Human Development**, 1994, s.97-107.
- SMITH, P.K. : “The Silent Nigtmare: Bullying and Victimization In School Peer Groups”, **The Psychologist**, 4, 1991, s.243-248.
- SMITH, P.K., BRAIN, P. : “Bullying in School: Lessons From Two Decades at Research”**Aggressive Behaviors**, 26, 2000, s.7-9.

- SOURANDER, A. ve diğ. : “Persistence of Bullying From Childhood to Adolescence –A Longitudinal 8-Year Follow-Up Study”, **Child Abuse and Neglect**, 24, 2000, s.873-881.
- STEVENS, V. : “Relationship of The Family Environment To Children’s Involvement in Bully/Victim Problems at School”, **Journal of Youth and Adolescence**, Vol.31, Nr.6 (December 2002), s.419-428.
- SÜMER, Z.H. & AYDIN, G. : “Incidence of Violence in Turkish Schools A Review”, **International Journal for The Advancement of Counselling**, 21, 1999, s.335-347.
- TEKİN, M. : “Sınıf Öğretmenlerinin İlköğretim Okullarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Zorbalığa Maruz Kalmaları İle İlgili Tutum Ve Görüşleri”, I. Şiddet Ve Okul: Okul Ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet Ve Alınabilecek Tedbirler Uluslar Arası Katılımlı Sempozyum, İstanbul, 28-31 Mart 2006.
- TUZGÖL, M. : “Ana Baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, 2, 2000, s.39-48.
- UÇANOK, Z. & PEKEL, N. : “Akran Zorbalığı Gruplarında Yalnızlık Ve Akademik Başarıları İle Sosyometrik Statüye Göre Zorba-Kurban Davranış Türleri”, I. Şiddet Ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet Ve Alınabilecek Tedbirler Uluslar Arası Katılımlı Sempozyum, İstanbul,

28-31 Mart 2006.

- VILJOEN, L.J., ve diğ. : “Bullying Behaviors in Female and Male Adolescent Offenders: Prevalence, Types and Association with Psychosocial Adjustment”, **Aggressive Behaviors**, Vol. 31, 2005, s.521-536.
- YURTAL, F. & CENKSEVEN, A. : “İlköğretim Okullarında Zorbalığın İncelenmesi”, I. Şiddet ve Okul: Okul Ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Uluslar Arası Katılımlı Sempozyum, İstanbul, 28-31 Mart 2006.
- WEISZ, J.R. ve diğ. : “Behavioral and Emotional Problems Among That and American Adolescents Parent Reports for Ages 12-16” **Journal at Abnormal Psychology** Vol. 102, No.3 (August 1993), s.395-403.
- WHITNEY, I., SMITH, P. K.: “A Survey of The Nature and Extent of Bullying in Junior /Middle and Secondary Schools”, **Educational Research**, 35, 1993, s.3-25.
- WOLKE, D. ve diğ. : “The Association Between Direct and Relational Bullying and Behavior Problems Among Primary School Children” **Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines**, 41 , 2001, s. 989-1002.

c. Tezler

- DAKE, Joseph A. : School Bullying Prevention Activities Teachers' and Principals Perceptions and Practices, Proquest information and Learning Company, Toledo, 2002, s.10-295.
- GRAHAM, Andy Jr. : The Effects of Intervention Strategies on Bullying in The Independent Middle School Proquest, Information and Learning Company, Tennessee, 2002, s.20-115.
- HATUNOĞLU, A. : Ana Baba Tutumları İle Saldırganlık Arasındaki İlişkiler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniv., 1994, Erzurum.
- HOOVER Roland Lee : A Metrological Study f Family and Personality Variables Associated with Discrimination and Bullying, Ph.D., University of Cincinnati, 2005, s.1-93.
- JAEGER, Ellen L. : A Comparison at Student-Reported Incidents and Teachers 'Perceptions of Bullying Behaviors at The Middle Scholl Level, Proquest Information and Leamind Company, A.B.D, 2002, s.50-72.
- MC GONNON, Mary K. : Middle School Student's Sense of Belonging and Its Relationship to The Level of Their Social Skills and Other Predictor Variables, Proquest Information and Learning Company, Connecticut , 2002, s.70-105.
- MEYER, Nancy A. : An Investigation of The Predictive Effect of Bullying Behaviors and The Psychosocial Environment of

Schools on Behaviors of Middle School Students,
Proquest Information and Learning Company ,
Knoxville, 2002, s.12-121.

- MULCAHEY, Connor P. : Are School – Based Service Programs Reaching The
Target Student Parent and Teacher Attitudes An
Perceptions, UMI , A.B.D , 1998, s.76-168.
- SEALS, Doroty L. : An Investigation at The Perceptions of Bullying and
Victimization Among Students In Grades 7 and 8:
Prevalence: Relationship to Genders Grade, Level,
Ethcity: and Safes teem and Depressio, Proquest
Information and Learning Company, Mississippi, 2002,
s.5-104.
- TUZGÖL, M. : Ana Baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin
Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler
Açısından İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans
Tezi, Hacettepe Üniv., Ankara, 1998.
- YILDIRIM, Selma : The Relationships of Bulling, Family Environment and
Popularity, Department of Educational Sciences, The
Middle East Technical University, 2001, s.1-99.
- WILLOUGHBY, William E. : Bullying Among Texas Hispanic Ninth Grade Students
Proquest Information and Learning Company, Stephen
F., Austin State University, 2002, s.26-179.

d. Internet

- BANKS, R. : Bullying in Schools, Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education, 1997,
<http://ericeece.org/pubs/digest/1997/banks97.html>.
- BEANE , Allan C. : Effective Strategies and Activities The Stop Bullying Before It Starts The Bully – Free Classroom, NP., NP., 2000, s.45, <http://www.highbeam.com/library/docfree>.
- BESAG, V. : Bullies and Victims in Schools, Philadelphia: Open University Press, 1989,
<http://youthviolence.edschool.virginia.edu/bullying/what-is-bullying.html>.
- BIDWELL, N.M. : The Nature and Prevalence of Bullying in Elementary Schools. How Serious is Bullying Among Students in Elementary Schools? How Can It Be Prevented? ,Master Thesis, 1997,
http://www.ssta.sk.ca/research/school_improvement.
- EAMAN. M.K. : “Financial and Economic Stress in Children”
<http://www.socialworkers.org/pressiroom>, (26.11.2002).
- EGAN, Perry : “Does Bullying Really Do Children Any Harm”
<Http://Www.EducationuisaEdu.Av/Bullying>.
(26.11.2002).
- ESPELAGE, Dorothy : “Bullies Are Also Victims Much More Than Thought”
<http://www.apa.org> (26.11.2002).

- GOLDBLOOM, Richard B. : “Parents Primer On School Bullying”
<http://www.readersdigest.ca> (26.11.2002).
- MELLOR, Adrew : “Bullying in Scottish Secondary Schools”
<http://www.cleo.net.uk> (26.11.2002).
- ROSENTAL, Lisa : “What You Can Do Stamp But Bullying”
<http://www.greatschools.net> (26.11.2002).
- ROSS, D. M. : “School Safety I Research I NEA Resources Parents’
Role in Bullying Prevention and Intervention
<http://www.nea.org> (26.11.2002).
- WALLS, Lisa : “Battling Bullying: A Whale – School Approach”
<http://www.cfchildren.org> (26.11.2002).

EKLER**EK-1 Araştırmada kullanılan bilgi formu****BİLGİ FORMU**

Okulu :

Sınıfı :

Cinsiyet : K () E ()

Annenizin Eğitim Durumu .:

Babanızın Eğitim Durumu :

Annenizin Mesleđi .:

Babanızın Mesleđi .:

EK -2 Kimdir O Ölçeği

KİMDİR O?

Sevgili Arkadaşlar,

“Kimdir O? ” bulunduğunuz sınıf içinde nasıl tanındığınızı belirlemek amacıyla hazırlanmış bir ölçektir. Aşağıda sınıf arkadaşlarınızı tanımlayan 8 özellik sıralanmıştır. Her özelliği dikkatlice okuyunuz. Her özellik sınıf arkadaşlarınızdan kimin davranış özelliğine uyuyorsa o maddenin altında bulunan noktalı yere en fazla üç arkadaşınızın ad ve soyadını yazınız. Okuduğunuz özellik sınıf arkadaşlarınızdan hiç kimseye uygun değilse o maddeyi boş bırakınız. Lütfen yazdıklarınızı gizli tutunuz, kimseye göstermeyiniz.

Teşekkür Ederiz

Arkadaşlarına sürekli küçümseyen, aşağılayan,

.....

Arkadaşlarına isim takan,

.....

Çok nazik kimseyi incitmeyen

.....

Arkadaşlarıyla sürekli alay eden

.....

Arkadaşlarına dik dik bakan,

.....

Herkesle çok iyi anlaşılan,

.....

Sevmediği birine karşı arkadaşlarını sürekli kışkırtan,

.....

Arkadaşlarını sürekli tehdit eden,

.....

EK-3 Gençlik Dönemi Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği:

Aşağıda gençlerin içinde yaşadıkları aile ortamında karşılaşılabilecekleri çeşitli sorunlarla ilgili ifadeler yer almaktadır. Sizden istenilen KENDİ AİLE ORTAMINIZI düşünerek maddeleri cevaplandırmanızdır. Lütfen maddeleri dikkatle okuyunuz ve içtenlikle cevaplandırınız. Cevaplandırırken ÖNCE o madde sözü edilen durumun sizin aileniz için doğru olup olmadığına karar vermeniz SONRA cevap formundaki doğru veya yanlış seçeneklerinden uygun olanından altına bir (X) işareti koyunuz. Eğer cevabınız yanlış ise bir sonraki maddeye geçebilirsiniz. Verdiğiniz cevap doğru ise madde sözü edilen durumun sizi NE KADAR ETKİLEDİĞİNİ DÜŞÜNEREK “ hiç etkilemiyor / biraz etkiliyor / orta derecede etkiliyor / çok etkiliyor” seçeneklerinden birinin altına (X) işareti koyunuz. Cevaplandırmaya başlamadan önce şu iki örnek maddeye verilen cevapları incelemeniz yararlı olacaktır.

ÖRNEK :

Madde 1 :

Sık sık birilerinden borç almak zorunda kalır.

Yanlış	Doğru	Hiç Etkilemiyor	Biraz Etkiliyor	Orta Derecede Etkiliyor	Çok Etkiliyor
(X)	()	()	()	()	()

Madde 2:

Annem veya babam çoğunlukla arkadaşlarımla birlikte gezmeme izin vermez.

Yanlış	Doğru	Hiç Etkilemiyor	Biraz Etkiliyor	Orta Derecede Etkiliyor	Çok Etkiliyor
(..)	(X)	()	()	(X)	()

1- Aile üyelerimizden birinin uzun süreden beri devam eden bir hastalığı var.

Yanlış	Doğru	Hiç Etkilemiyor	Biraz Etkiliyor	Orta Derecede Etkiliyor	Çok Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

2-Sık sık birilerinden borç almak zorunda kalırız.

Yanlış	Doğru	Hiç Etkilemiyor	Biraz Etkiliyor	Orta Derecede Etkiliyor	Çok Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

3-Annem ve Babam arkadaşlarını yaptıkları bir çok şeyi yapmama izin vermezler.

Yanlış	Doğru	Hiç Etkilemiyor	Biraz Etkiliyor	Orta Derecede Etkiliyor	Çok Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

4-Bizim evde hatalı davranışlar hemen cezalandırılır.

Yanlış	Doğru	Hiç Etkilemiyor	Biraz Etkiliyor	Orta Derecede Etkiliyor	Çok Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

5- Annem veya babanı, genellikle benim nerede ve kiminle olduğumu, ne yaptığımı farkında değildir.

Yanlış	Doğru	Hiç Etkilemiyor	Biraz Etkiliyor	Orta Derecede Etkiliyor	Çok Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

6- Annem ve babam sık sık tartışır, kavga ederler.

Yanlış	Doğru	Hiç Etkilemiyor	Biraz Etkiliyor	Orta Derecede Etkiliyor	Çok Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

7- Bizim evde, neyin, nasıl ve ne zaman yapılacağına annem ve babanı karar verir.
Benim fikirlerim dikkate alınmaz.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

8- Çoğunlukla birbirimize duygularımızı belli etmeyiz

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

9- Bizim evde temizlik işleri (süpürme silme gibi) genellikle ihmal edilir.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

10- Annem veya babam beni sıklıkla kardeşlerim ya da yaşlılarımla karşılaştırırlar.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

11- Çalışmak zorunda olan aile üyelerimizin işsiz kaldığı ya da iş bulamadığı olmuştur.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

12- Bizim evde uyulması gereken kurallar çok sık değişir.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

13- Ailece gittiğimiz hemen hemen hiçbir yer yoktur. (Sinema, Tiyatro, piknik gibi)

Yanlış	Doğru	Hiç Etkilemiyor	Biraz Etkiliyor	Orta Derecede Etkiliyor	Çok Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

14- Annem ve babam beni sık sık azarlar.

Yanlış	Doğru	Hiç Etkilemiyor	Biraz Etkiliyor	Orta Derecede Etkiliyor	Çok Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

15- Aile içi önemli sorunlarımız olsa bile sanki hiçbir sorunumuz yokmuş gibi, bunlar hakkında konuşmayız.

Yanlış	Doğru	Hiç Etkilemiyor	Biraz Etkiliyor	Orta Derecede Etkiliyor	Çok Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

16- Çevremizdeki bazı kişileri (komşu, akraba gibi) karakola şikayet ettiğimiz olur.

Yanlış	Doğru	Hiç Etkilemiyor	Biraz Etkiliyor	Orta Derecede Etkiliyor	Çok Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

17- Annem veya babam bana olan sevgisi belli etmez.

Yanlış	Doğru	Hiç Etkilemiyor	Biraz Etkiliyor	Orta Derecede Etkiliyor	Çok Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

18- Bizim evde aile üyelerinin sportif faaliyetlere katılmaları engellenir.

Yanlış	Doğru	Hiç Etkilemiyor	Biraz Etkiliyor	Orta Derecede Etkiliyor	Çok Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

19-Annem veya babam, sık sık birbirlerini evi terk etmekte ya da boşanmakla tehdit ederler.

Yanlış	Doğru	Hiç Etkilemiyor	Biraz Etkiliyor	Orta Derecede Etkiliyor	Çok Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

20- Bizim evde genellikle verilen sözler tutulmaz.

Yanlış	Doğru	Hiç Etkilemiyor	Biraz Etkiliyor	Orta Derecede Etkiliyor	Çok Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

21- Annem veya babamla aynı yatakta uyuduğum olur.

Yanlış	Doğru	Hiç Etkilemiyor	Biraz Etkiliyor	Orta Derecede Etkiliyor	Çok Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

22- Annem veya babam, benim sorunlarımla yeterince ilgilenmez.

Yanlış	Doğru	Hiç Etkilemiyor	Biraz Etkiliyor	Orta Derecede Etkiliyor	Çok Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

23- Evimizde herkese yetecek kadar oda yoktur.

Yanlış	Doğru	Hiç Etkilemiyor	Biraz Etkiliyor	Orta Derecede Etkiliyor	Çok Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

24- Bizim evde en ufak hatalar bile kolay affedilmez

Yanlış	Doğru	Hiç Etkilemiyor	Biraz Etkiliyor	Orta Derecede Etkiliyor	Çok Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

26- Annem veya babam Özel hayatıma çok karışır

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

27- Evdeki tartışma ve kavgalar sırasında yaralandığım olmuştur.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

28- Bizim evde genellikle sofraya kurulmaz, herkes ayaküstü bir şeyler atıştırıp karnını doyurur.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

29- Bizim evde aile üyelerini boş zamanlarında çeşitli faaliyetlere (sosyal dernek çalışmaları, kurslar gibi) katılmaları engellenir.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

30- Annemin veya babamın, bana hakaret ya da küfür ettiği olur.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

31- ailemizin bazı üyeleri çok sık hastalanır.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

33- Bizim evde herkesin o kadar farklı görüşleri vardır ki bir konu hakkında karar vermek çok zor olur.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

34- Annem veya babam çoğunlukla arkadaşlarımla birlikte gezmeme izin vermez

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

35- Ekonomik zorluklar nedeniyle Önemli İhtiyaçlarımız bile karşılayamadığımız olur.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

36- Çoğu zaman ne yaparsam yapayım Annem veya babama yaranamam.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

37- Annemin veya babamın arasındaki kavgalar o kadar büyür ki birbirlerine vururlar.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

38- benimle ilgili konularda (meslek, İş, eş seçimi gibi) benim yerime annem veya babam karar verir.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

40- Ailece birlikte olduğumuz zamanlarda konuşacak konu bulmakta zorluk çekeriz.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

41- Annem veya babam tarafından evden kovulduğum olur.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

42- Bizim evde aile üyelerinin sinema, tiyatro gibi sanat konularıyla ilgilenmeleri istenmez.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

43- Çevremizdekilerin şikayeti sonucu bazı aile üyelerimizin karakola çağrıldıkları olur.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

44- Annem veya babanı, hemen her konuda kendi istediğini kabul etmem için beni çok zorlarlar.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

45- Bizim evde aile üyelerimizin olumlu özellikleri ve başarıları hakkında konuşulmaz.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

46- Annemin ve babamın başkalarının yanında birbirlerine kötü davrandıkları olur.

Yanlış	Doğru	Hiç Etkilemiyor	Biraz Etkiliyor	Orta Derecede Etkiliyor	Çok Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

47- Annem veya babam, karar vermekte zorluk çektiğim konularda bana yol göstermez.

Yanlış	Doğru	Hiç Etkilemiyor	Biraz Etkiliyor	Orta Derecede Etkiliyor	Çok Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

48- Bizim evde görev ve sorumluluklarını yerine getirmeyenlere karşı çok sert davranılır.

Yanlış	Doğru	Hiç Etkilemiyor	Biraz Etkiliyor	Orta Derecede Etkiliyor	Çok Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

49- Annemin veya babamın, başkaların yanında benim hakkımda kötü sözler söylediği olmuştur.

Yanlış	Doğru	Hiç Etkilemiyor	Biraz Etkiliyor	Orta Derecede Etkiliyor	Çok Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

50-Çalışarak aileme katkıda bulunmak zorundayım.

Yanlış	Doğru	Hiç Etkilemiyor	Biraz Etkiliyor	Orta Derecede Etkiliyor	Çok Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

51-Annem veya babam, kızınca bana vurur.

Yanlış	Doğru	Hiç Etkilemiyor	Biraz Etkiliyor	Orta Derecede Etkiliyor	Çok Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

52-Evimize gelen misafirlerle yada ziyaretine gittiğimiz ailelerle tartıştığımız hatta kavga ettiğimiz olur.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

53- Bizim ev genellikle dağınıktır. Bu yüzden eşyalarımızı bulmakta zorluk çekeriz.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

55-Annem veya babam, çoğunlukla benim istek ve ihtiyaçlarıma aldırış etmez.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

56-Bizim evde genellikle kimin, neye, ne zaman, nasıl tepki göstereceği (kızacağı, üzüleceği, alınacağı vb) belli olmaz.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

57-Evimizdeki eşyaları satmak zorunda olduğumuz olmuştur.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

58- Annem veya babam, bazen bana o kadar kızar ki başkalarının yanında bana vurur.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

60-ailece önem verdiğimiz ve kutladığımız Özel günler (yaş günü, yılbaşı gibi) yoktur.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

61-Annem veya babam arasındaki kavgalar sonucunda, ikisinden birinin evi terk ettiği ve günlerce gelmediği olmuştur.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

62-Bizim evde birisi hastalandığı zaman genellikle ihmal edilir ve son dakikaya kadar doktora gidilmez.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

63- Çevremizdeki bazı kişilerin ailemiz hakkında kötü sözler söyledikleri olur.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

64- Genellikle konuyu tanı anlamadan birbirimizi eleştirmeyi, suçlamaya başlarız.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

65- Bizim evde bulaşık ve çamaşırlar çok zorunlu olmadıkça yıkanmaz, bekletirli.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

66-Annem veya babam arasındaki kavgalarda evdeki eşyaların kırılıp döküldüğü olmuştur.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

67-Bizim evde aile üyelerinin birbirlerine küsüp, günlerce konuşmadığı olur.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

68-Arkadaşlarımı rahatlıkla eve davet edemem.

Yanlış	Doğru	Hiç	Biraz	Orta Derecede	Çok
		Etkilemiyor	Etkiliyor	Etkiliyor	Etkiliyor
()	()	()	()	()	()

ÖZGEÇMİŞ

1977 yılında Seydişehir’de doğdu. İlköğrenimini Seydişehir Gazi ilkokulu ile , Seydişehir Mahmut Esat Ortaokulu’nda, ortaöğrenimini Seydişehir lisesinde tamamladı.1994 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Bölümünü kazandı. Dört yıllık eğitimini başarı ile tamamladıktan sonra Hatay Dört Yol Payas Lisesi’nde Psikolojik danışman olarak göreve başladı. 1999 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalında yüksek lisans programına başladı. Dört yıllık yüksek lisans eğitiminin son yılında memuriyetten istifa etti. Halen Trabzon ilinde özel bir rehabilitasyon merkezinde psikolojik danışman olarak görevini sürdürmektedir.

Sarıtaş, Bekar ve İngilizce bilmektedir.